

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ: Ν.Ο.Π.Ε.
ΤΜΗΜΑ: ΝΟΜΙΚΗΣ**

**ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
«ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ» ΜΕ ΘΕΜΑ:**

«ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΙΣ»

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. Γ. Δημητρόπουλος

**Ρόδη Παλασοπούλου
Α. Μ.: 1340199900974**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγήσελ. 3
Κεφάλαιο Α΄ : Νομική Φύση του Δικαιώματος.....σελ. 3
Κεφάλαιο Β΄ : Ιστορική Αναδρομή – Συνταγματική και Νομοθετική Ρύθμιση στην Ελλάδα.....σελ. 6
Κεφάλαιο Γ΄ : Αντιμετώπιση του Δικαιώματος του Συνέρχεσθαι στην Γαλλική και Αγγλική Έννομη Τάξη – Ε.Σ.Δ.Α.σελ. 9
Κεφάλαιο Δ΄ : Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Συνάθροισης Σύμφωνα με το Άρθρο 11σελ. 11
Κεφάλαιο Ε΄ : Είδη Συναθροίσεων.....σελ. 12
Κεφάλαιο ΣΤ΄ : Προσδιορισμός των Όρων «Ήσυχα» και «Χωρίς Όπλα».....σελ. 17
Κεφάλαιο Ζ΄ : Περιεχόμενο της Ελευθερίας Συναθροίσεως.....σελ. 19
Κεφάλαιο Η΄ : Φορείς – Αποδέκτες του Δικαιώματος του Συνέρχεσθαι.....σελ. 22
Κεφάλαιο Θ΄ : Παρουσία της Αστυνομίας – Απαγόρευση – Διάλυση – Αναστολή.....σελ. 25
Κεφάλαιο Ι΄ : Συμπέρασμα – Περίληψη.....σελ. 30
Λήμματασελ. 32
Νομολογίασελ. 33
Βιβλιογραφίασελ. 34

Εισαγωγή

Η διαμόρφωση και η έκφραση γνώμης αποτελούν βασικά στοιχεία της ανθρώπινης προσωπικότητας. Αυτές προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ατομικότητα. Ο άνθρωπος όμως, φύσει κοινωνικό ον, αναγκάζεται να συνυπάρχει με άλλα άτομα σε οργανωμένες κοινωνίες, να ανταλλάσσει απόψεις, να αναζητεί κοινούς σκοπούς και στόχους για την καλύτερη λειτουργία του κοινωνικού συνόλου. Έτσι η διαμόρφωση της γνώμης, αλλά και η προσωπική του έκφραση, μοιραία διευρύνουν την υποκειμενική τους υπόσταση (συγκερασμός απόψεων) και η διάδοσή τους γίνεται ανάγκη (συμμετοχή στο κοινωνικό γίνεσθαι). Ο άνθρωπος διαμορφώνει ολοκληρωμένη άποψη ερχόμενος σε επαφή με άλλους ανθρώπους, αλλά και η έκφραση και η διάδοση της γνώμης του αποκτά τότε άλλη δυναμική (γεωμετρικός πολλαπλασιασμός των δυνάμεων). Ο συνδυασμός αυτός όταν έχει προσωρινή μορφή ονομάζεται συνάθροιση, ενώ όταν αποκτά μόνιμη υπόσταση ονομάζεται ένωση προσώπων.

Η συνάθροιση και η ένωση προσώπων κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα υπό την παραδοσιακή ορολογία ως δικαίωμα του συνέρχεσθαι και δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αντίστοιχα. Αποτελούν τα αρχαιότερα δικαιώματα συλλογικής ή ομαδικής δράσης στο ελληνικό συνταγματικό δίκαιο (αρ. 10Σ1864). Αργότερα σ' αυτά προστέθηκαν η συνδικαλιστική ελευθερία και το δικαίωμα της απεργίας (αρ. 23Σ). Κοινό και βασικό χαρακτηριστικό των δικαιωμάτων αυτών είναι ότι η άσκησή τους πραγματώνεται μόνο με την σύμπραξη πολλών ατόμων. Επίσης η άσκηση τους δημιουργεί το κατάλληλο έδαφος για την ενίσχυση της λειτουργίας πολλών άλλων ατομικών δικαιωμάτων (π.χ. της ελευθερίας της γνώμης και πληροφόρησης).

Κεφάλαιο Α' : Νομική Φύση του Δικαιώματος

Ειδικότερα το δικαίωμα της συνάθροισης ή η ελευθερία του συνέρχεσθαι κατοχυρώνονται ρητά στο Β' μέρος του Συντάγματος της Ελλάδος του 1975 και συγκεκριμένα στο αρ. 11. Παρόλο που η αποτελεσματικότερη λειτουργία του συγκεκριμένου δικαιώματος απαιτεί τη σύμπραξη πολλών ατόμων, δεν παύει να αποτελεί σύμφωνα με την κρατούσα ελληνική αντίληψη ατομικό δικαίωμα. Ανήκει στον κατάλογο των ατομικών δικαιωμάτων. Κρίσιμο κριτήριο

για τη δημιουργία αυτού του καταλόγου αποτέλεσε το κριτήριο του φορέα του δικαιώματος. Εφόσον λοιπόν φορέας του δικαιώματος του συνέρχεσθαι σύμφωνα με το αρ. 11Σ. είναι ο Έλληνας πολίτης τότε το δικαίωμα ανήκει στα ατομικά δικαιώματα. Καθοριστική υπήρξε επίσης η θεωρία του Γερμανού νομομαθή George Jellinek (1851 – 1911) ο οποίος παρουσίασε την κλασική διάκριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε ατομικά δικαιώματα (*status negativus*), σε πολιτικά δικαιώματα (*status activus*) και κοινωνικά δικαιώματα (*status positivus*).

Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στην συνταγματική του κατοχύρωση αξιώνει αποχή της κρατικής εξουσίας (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής) από κάθε είδους παρεισφρήσεις, επεμβάσεις και ελέγχους του συνταγματικού πεδίου προστασίας που αναφέρεται στις συναθροίσεις. Αυτή η συνταγματική βούληση που υποχρεώνει την κρατική εξουσία να απέχει από οποιαδήποτε μορφή διείσδυσης βεβαιώνει την ατομική, αμυντική φύση του δικαιώματος της συνάθροισης. Σημαντική είναι και η προστατευτική λειτουργία του δικαιώματος που πραγματώνεται μόνο όταν ο αποδέκτης (το κράτος) όχι μόνο απέχει, αλλά εξασφαλίζει στο φορέα τις απαραίτητες προϋποθέσεις, ώστε αυτός να αφήνεται ανεπηρέαστος και αδιάσπαστος να κινηθεί στα προκαθορισμένα όρια του Συντάγματος. Σύμφωνα λοιπόν με την τελολογική ερμηνεία του αρ. 11Σ. το δικαίωμα του συνέρχεσθαι έχει ατομική και αμυντική λειτουργία και ανήκει στα “*status negativus*” ή “*status libertatis*” των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Γεγονός, λοιπόν, είναι πως το δικαίωμα της συνάθροισης αναγνωρίζεται και κατοχυρώνεται υπέρ του ατόμου. Η ιδιομορφία όμως της φύσης του δικαιώματος δεν επιτρέπει την άσκησή του με άλλον τρόπο παρά μόνο μέσα από συλλογικές μορφές δραστηριοποίησης. Ο συλλογικός χαρακτήρας του δικαιώματος, καθώς και το κριτήριο του επιδιωκόμενου σκοπού δίχασαν την ελληνική νομική πραγματικότητα. Δημιουργήθηκαν δύο κατευθύνσεις. Οι υποστηρικτές της αποκλειστικά ατομικής, αμυντικής φύσης του δικαιώματος. Και αυτοί που διατείνονταν, είτε την αυτοτελώς πολιτική φύση του δικαιώματος είτε την παράλληλα συμπληρούμενη από την ατομική, αμυντική φύση. Το κριτήριο σ’ αυτή την περίπτωση ήταν ο επιδιωκόμενος σκοπός. Ο ενεργητικός διεκδικητικός χαρακτήρας του δικαιώματος ως μέσου για την πραγμάτωση κοινωνικών και πολιτικών σκοπών, ουσιαστικά αποτελεί έμμεση συμμετοχή του ατόμου στην άσκηση της κρατικής εξουσίας. Αν λοιπόν ο σκοπός της συνάθροισης είναι πολιτικός, πρόκειται για δημόσια συμμετοχή του ατόμου ως πολίτη στις διαδικασίες

σχηματισμού πολιτικής βούλησης της εξουσίας. Η άποψη αυτή είχε υποστηριχτές και παλαιότερα από τους Ν. Ν. Σαρίπολο, Θ. Φλογαΐτη και Αλέξανδρο Σβώλο. Η υπαγωγή του δικαιώματος της συνάθροισης στα πολιτικά δικαιώματα θεμελιώνεται και στη θεωρία της προστατευτικής λειτουργίας του Jellink. Σύμφωνα μ' αυτή η πολιτική φύση ενός θεμελιώδους δικαιώματος προϋποθέτει και απαιτεί την ενεργητική συνεισφορά και παρουσία του φορέα του στις διεργασίες και διαδικασίες διαμόρφωσης του κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι.

Επίσης η ελευθερία έκφρασης και η ελευθερία πνευματικής κίνησης, βασικές αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, συνδέονται στενά με το δικαίωμα της συνάθροισης. Στην πραγματικότητα το δικαίωμα του συνέρχεσθαι νοείται ως διαδικασία συλλογικής έκφρασης. Τα άτομα δηλαδή συγκεντρώνονται ελεύθερα, ανταλλάσσουν απόψεις και καταλήγουν σε συλλογικές αποφάσεις πάνω σε συγκεκριμένα θέματα, έχοντας συγκεκριμένους σκοπούς, ίδια πολιτικούς.

Αυτό το είδος έκφρασης που χαρακτηρίζεται από συλλογικότητα και διακρίνεται για τον άμεσο βιωματικό του χαρακτήρα, αντιμετώπιστηκε πάντοτε με δυσπιστία από τους κατέχοντες την εξουσία, κυρίως από τα δικτατορικά καθεστώτα, για τα οποία η συνένωση προσώπων, έστω και προσωρινή ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη. Πίσω από μια διαδήλωση, υπήρχε πάντα ο φόβος, υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, να εξελιχθεί σε εξέγερση ή επανάσταση. Σήμερα η επικράτηση της δημοκρατικής μορφής κρατικής οργάνωσης έχει μειώσει τον προερχόμενο από την κρατική εξουσία κίνδυνο του δικαιώματος. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι είναι δικαίωμα που μόνο σε δημοκρατικό πλαίσιο κρατικής οργάνωσης μπορεί να ασκηθεί. Από αυτή τη διαπίστωση διαφαίνεται για άλλη μια φορά ο έντονος πολιτικός χαρακτήρας του δικαιώματος. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας (τηλεόραση, ραδιόφωνο) η σημασία της συνάθροισης δεν είναι αυτή που ήταν το 19^ο και 20^ο αιώνα. Σήμερα ο τηλεοπτικός ομιλητής έχει πρόσβαση σε εκατομμύρια τηλεθεατών, σε βαθμό τον οποίο είναι αδύνατο να προσεγγίσουν ακόμα και οι μεγάλες συναθροίσεις. Η αίγλη όμως της συνάθροισης διατηρείται. Η αμεσότητα και η ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα που διαθέτει λείπουν από την τηλεοπτική ομιλία.

Δεν είναι όμως ο πολιτικός, ο μοναδικός ούτε ο αποκλειστικός σκοπός κάθε συνάθροισης. Η αποδοχή μιας τέτοιας άποψης θα περιόριζε υπέρμετρα το πεδίο προστασίας του δικαιώματος, αποκλείοντας έτσι μορφές συναθροίσεων με διαφορετικό περιεχόμενο και σκοπό. Πρόκειται για ένα δικαίωμα ατομικό και ταυτόχρονα συλλογικό, με έντονο πολιτικό χαρακτήρα. Μια τελολογική ερμηνεία

άλλωστε του αρ. 11Σ. μας πείθει για τη σύνθετη φύση του δικαιώματος. Αυτού του είδους η παραδοχή αποκαλύπτει την πλαστότητα των ορίων ανάμεσα σε ένα ατομικό, και πολιτικό χαρακτηρισμό. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι λοιπόν απαιτεί τη μέγιστη προστασία τόσο από πιθανές προσβολές του συνταγματικού του πλαισίου από το κράτος, όσο και της θετικής συμμετοχής του φορέα του σε διαδικασίες που αφορούν το πολιτικό του περιεχόμενο. Η σημερινή κοινωνική πραγματικότητα αναγνωρίζει στο θεμελιώδες δικαίωμα του συνέρχεσθαι, όπως και σε άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, σύνθετη νομική φύση. Το δικαίωμα της συνάθροισης εξαιτίας του θεμελιώδους χαρακτήρα του τοποθετείται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων δικαίου και αποκλείεται κάθε δυνατότητα κατάργησης, τροποποίησης και αναθεώρησής του. Υπόκειται βέβαια στη διαδικασία αναθεώρησης που καθόρισε η πρωτογενής συντακτική εξουσία (αρ. 110Σ.) και εξαιρετικά αναστέλλεται εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του αρ. 48 του Συντάγματος. Συνεπώς η ελληνική νομική πραγματικότητα χαρακτηρίζει το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ως θεμελιώδες συλλογικό και όσον αναφορά την ειδικότερη νομική του φύση ως μικτό, αναγνωρίζοντας την παράλληλη ατομική και πολιτική έκφασή του.

Κεφάλαιο Β' : Ιστορική Αναδρομή – Συνταγματική και Νομοθετική Ρύθμιση στην Ελλάδα

Αρχικά το δικαίωμα του συνέρχεσθαι δεν κατοχυρώθηκε αυτοτελώς. Στην Αγγλία έγινε η πρώτη νομολογιακή αναφορά του εξαιτίας της άμεσης σύνδεσής του με την ελευθερία του λόγου. Μνεία της ελευθερίας του συνέρχεσθαι έγινε για πρώτη φορά από την Γαλλική επανάσταση, η οποία όμως δεν την συμπεριέλαβε στην αρχική της διακήρυξη. Αργότερα όμως την κατοχύρωσε με το Σύνταγμα του 1791. Παρόμοια ήταν και η εξέλιξή της, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, μετά την Αμερικανική επανάσταση. Η πρώτη αναθεώρηση (1971) του ομοσπονδιακού συντάγματος απαγόρευσε στο Κογκρέσο να ψηφίζει νόμους που περιορίζουν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Γεγονός πάντως είναι πως το δικαίωμα του συνέρχεσθαι συνέχισε να υποβάλλεται από την κυρίαρχη τάξη (αστική) σε περιορισμούς. Η νέα αστική τάξη αισθάνθηκε ανίσχυρη μπροστά στους εργατικούς αγώνες και σε μια προσπάθεια να εδραιώσει τη θέση της περιόρισε έντονα εκφάνσεις του δικαιώματος, όπως αυτή

της διαδήλωσης. Τελικά το 1831 το Βελγικό σύνταγμα προχώρησε σε μια διατύπωση της συναθροίσεως με το αρ. 19, που υιοθετήθηκε από τα περισσότερα ευρωπαϊκά συντάγματα.

Στην Ελλάδα, τα συντάγματα της επανάστασης (Σ. Επιδαύρου 1822, Άστρους 1823, Σ. Τροιζήνας 1827), αν και φιλελεύθερα για την εποχή τους, δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με το δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Επίσης καμία κατοχύρωση δεν υπήρξε στα συντάγματα του 1832 και του 1844, αν και πριν την ψήφιση του τελευταίου είχε γίνει σχετική πρόταση. Το πρώτο ελληνικό σύνταγμα που καθιέρωσε ρητά το δικαίωμα της συνάθροισης είναι αυτό του 1864, το οποίο στο αρ. 10 όριζε «Οί Έλληνες ἔχουσιν τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως μόνον εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται ἡ Ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται να ἀπαγορευθῶσιν, ἂν ὡς ἐκ τούτων ἐπίκειται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν». Η συγκεκριμένη συνταγματική διάταξη επηρεάστηκε από το αρ. 19 του Βελγικού συντάγματος του 1831 και το αρ. 93 του Δανικού συντάγματος του 1849.¹ Η ρύθμιση του δικαιώματος της συνάθροισης παρέμεινε αμετάβλητη στα επόμενα συντάγματα μέχρι το Σύνταγμα του 1952, με μόνη αλλαγή την προσθήκη της φράσης «καθ' ὃν τρόπον θέλει ὀρίσει ὁ νόμος» στο αρ. 13 του συντάγματος του 1927. Τα δικτατορικά συντάγματα του 1968² και του 1973² κατοχύρωναν το δικαίωμα του συνέρχεσθαι με την εξής διατύπωση:

«1. Οἱ Έλληνες ἔχουν τὸ δικαίμα ὅπως συνέρχωνται ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως, ὡς νόμος ὀρίζει.

2. Μόνον εἰς τὰς δημόσιας συναθροίσεις δύναται να παρίσταται ἡ ἀστυνομία, αἱ δημόσιαι συναθροίσεις πρέπει να γνωστοποιούνται δεόντως εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν τεσσαράκοντα ὀκτῶ ὥρας πρό τῆς πραγματοποιήσεώς των. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεως δύναται να ἀπαγορευθῶσιν ἂν ἐκ τούτων ἐπίκειται κίνδυνος διὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν».

Στο Σύνταγμα του 1975 το δικαίωμα του συνέρχεσθαι διατυπώθηκε στο αρ. 11:

«1. Οἱ Έλληνες ἔχουν τὸ δικαίμα ὅπως συνέρχωνται ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως.

2. Μόνον εἰς τὰς δημόσιας ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύναται να ἀπαγορευθῶσιν δι' ἠτιολογημένης ἀποφάσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, γενικῶς μὲν ἂν ἐκ τούτων ἐπίκειται σοβαρὸς κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, εἰς ὀρισμένην δε περιοχὴν ἂν ἀπειλεῖται σοβαρὰ διαταραχὴ τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζωῆς, ὡς νόμος ὀρίζει». Το αρ.

¹ Ἀλ. Σβώλος / Γ. Βλάχος, «Το Σύνταγμα της Ελλάδος» - 1955, σελ. 193

² Αρ. 18

11 του 1975 δεν υπέστη καμία μεταβολή από τότε. Οι διατάξεις του δεν συμπεριλήφθηκαν στις συνταγματικές αναθεωρήσεις του 1986 και του 2001. Το κείμενο των διατάξεων του άρθρου 11 του ισχύοντος Συντάγματος στη δημοτική έχει ως εξής: «1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.

2. Μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να παρίσταται η αστυνομία. Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως ο νόμος ορίζει.»

Η επιφύλαξη του νόμου («... καθ' όν τρόπον θέλει όρίσει ό νόμος», «... ώς νόμος όρίζει», «... όπως ο νόμος ορίζει») συναντάται για πρώτη φορά στο σύνταγμα του 1927. Τα επόμενα όμως δημοκρατικά συντάγματα δεν προέβλεπαν ρητά την έκδοση ειδικού νόμου περί συναθροίσεων. Η νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος είχε αφηθεί σε διατάξεις που περιλαμβάνονταν σε αστυνομικούς κανονισμούς. Τα δικτατορικά συντάγματα που ακολούθησαν, περιείχαν επιφύλαξη νόμου περί συναθροίσεων. Έτσι τελικά εκδόθηκε το Ν. Δ. 794/1971 «περί δημοσίων συναθροίσεων», καθώς και τα Β. Δ. 168/1972 «περί χώρων πόλεων τινών είς τούς όποιους άπαγορεύεται ή πραγματοποίησις δημοσίων συναθροίσεων έν ύπαίθρω καί ή διέλευσις κινούμενων τοιούτων.» και το Β. Δ. 269/1972 «περί εγκρίσεως του κανονισμού διαλύσεως δημοσίων συναθροίσεων».

Το Β. Δ. 168/1972 καταργήθηκε ως αντισυνταγματικό. Το Ν. Δ. 794/1971 και το Β. Δ. 269/1972 εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι σήμερα, σύμφωνα με το αρ. 112§1 του Συντάγματος και όπως συμπληρώθηκαν από τα άρθρα 129 έως 133 του Π. Δ. 141/1991. Πρόκειται όμως για διατάγματα που περιέχουν πολυάριθμες αντισυνταγματικές διατάξεις.³

Αυτές αλλά και προηγούμενες διατάξεις, διάφορων κανονισμών⁴, που δεν έχουν καταργηθεί ρητά δημιουργούν ένα ομιχλώδες τοπίο. Η νομοθετική αδράνεια συμπληρώνεται και από μια περιορισμένη νομολογία. Διατάξεις σχετικές με τη διοργάνωση των δημοσίων συναθροίσεων συναντάμε και στο Ν. 1481/1984 «περί Οργανισμού Υπουργείου Δημοσίας Τάξης», ο οποίος αποτελεί τον ιδρυτικό νόμο της Ελληνικής Αστυνομίας. Τέλος η τήρηση της τάξης στις δημόσιες συγκεντρώσεις και συναθροίσεις και την προστασία των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων των πολιτών κατά τις

³ Μ. Πλημ. Αθ. 13005/76

⁴ Κανονισμός Υπηρεσίας Χωροφυλακής

εκδηλώσεις αυτές με το Ν. 2800/2000 (αρ. 8§3 εδ. β) εντάσσεται ρητά στην άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης.

Κεφάλαιο Γ' : Αντιμετώπιση του Δικαιώματος του Συνέρχεσθαι στην Γαλλική και Αγγλική Έννομη Τάξη – Ε.Σ.Δ.Α.

Στη Γαλλία, όπως προαναφέραμε, το δικαίωμα του συνέρχεσθαι αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά από το σύνταγμα του 1971 όπου ορίστηκε ότι: «τὸ Σύνταγμα ἐγγυᾶται τὴν ἐλευθερία τῶν να συνέρχονται ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως, συμμορφούμενοι με τοὺς ἀστυνομικούς νόμους.» Η διατύπωση της συγκεκριμένης διάταξης ομοιάζει μ' αυτή του αρ. 11§1 του ισχύοντος ελληνικού συντάγματος. Επίσης παρόμοια είναι η αντίληψη της γαλλικής νομικής επιστήμης για το χαρακτήρα και τη φύση του δικαιώματος, δεν βασίζεται όμως υποχρεωτικά στους ίδιους λόγους υιοθέτησης, με την ελληνική πραγματικότητα.

Ο συλλογικός χαρακτήρας του δικαιώματος του συνέρχεσθαι κυριαρχεί στην αντίληψη της νομικής επιστήμης στη Γαλλία. Η Γαλλία από πολύ νωρίς αναγνώρισε μέσα στο δικαίωμα, τη δυνατότητα πολλαπλασιασμού της δύναμης του ατόμου. Οι γαλλικές κυβερνήσεις, που ανέλαβαν μετά την επανάσταση, θεώρησαν την προσωρινή ή διαρκή συνένωση προσώπων ιδιαίτερα επικίνδυνη. Ομάδες, κατώτερων κυρίως κοινωνικών στρωμάτων ή διάφοροι σύλλογοι, αντιδρούσαν στην κυρίαρχη τάξη, οργανώνοντας και πραγματοποιώντας συναθροίσεις. Η γαλλική νομοθεσία της περιόδου δε διακρίνει πάντα το δικαίωμα του συνέρχεσθαι από το αντίστοιχο του συνεταιρίζεσθαι και προχωρά σε συχνούς και έντονους περιορισμούς. Αυτή λοιπόν η ιστορική πραγματικότητα οδήγησε τη γαλλική νομική επιστήμη να δει την άσκηση του δικαιώματος κυρίως μέσα από την ομάδα, χωρίς βέβαια ποτέ να αγνοήσει την ατομική του φύση. Συνέπεια αυτής της αντίληψης ήταν και η έντονη πολιτική χροιά, η οποία βέβαια βασίζεται και στην ενεργητική συμμετοχή του φορέα στις διαδικασίες διαμόρφωσης του συσχετισμού των γαλλικών πολιτικών δυνάμεων (εκλογικές συναθροίσεις). Ακόμα και σήμερα οι πολιτικές κοινωνικού περιεχομένου συναθροίσεις στην Γαλλία έχουν εξαιρετική σημασία και επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις.

Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει παράλληλα και στα ατομικά δικαιώματα. Ιστορικά την πρώτη καθαρή αναφορά στο

δικαίωμα, τη συναντάμε στις γαλλικές διακηρύξεις. Οι γαλλικές διακηρύξεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σκοπό είχαν να προστατέψουν τον πολίτη, το άτομο, από την μέχρι τότε καταχρηστική εξουσία του κράτους. Τα γραπτά αυτά κείμενα κατοχύρωσαν το ελάχιστο πεδίο ελευθερίας του πολίτη με τη ρητή καταγραφή των αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η γαλλική νομική επιστήμη, λοιπόν, αποδέχεται τη σύνθετη φύση (συλλογικό, ατομικό, πολιτικό) του δικαιώματος της συνάθροισης, αλλά αντίθετα από την ελληνική που δέχεται ως φορέα μόνο το άτομο, η γαλλική δέχεται παράλληλα και την ένωση προσώπων (ομάδα) ως φορέα.

Όμως, η αντιμετώπιση του δικαιώματος δεν είναι η ίδια από όλες τις έννομες τάξεις. Στο αγγλικό για παράδειγμα, δίκαιο δεν υφίσταται η υπεροχή κάποιων συνταγματικών κανόνων, έτσι ώστε να μπορούμε να μιλάμε για θεμελιώδη δικαιώματα. Τα ατομικά δικαιώματα δεν κατοχυρώνονται ξεκάθαρα, το πεδίο της ατομικής ελευθερίας προσδιορίζεται βάσει των περιορισμών, που επιβάλλονται στο άτομο για τον καθορισμό της κρατικής λειτουργίας. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο το δικαίωμα του συνέρχεσθαι δεν αναγνωρίζεται ως συγκεκριμένο δικαίωμα, αλλά μάλλον ως ελευθερία. Η ελευθερία ωστόσο αυτή περιορίζεται για να προστατευτεί η δημόσια τάξη και όχι για να κατοχυρωθεί το ελάχιστο όριό της. Πρόκειται δηλαδή για έμμεση αναγνώρισή της, όπως ακριβώς και η αρχική νομολογιακή αντιμετώπισή της. Για την αγγλική έννομη τάξη το δικαίωμα του συνέρχεσθαι απορρέει από την γενική προσωπική ελευθερία και την ελευθερία του λόγου.

Με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ε.Σ.Δ.Α.), το δικαίωμα του συνέρχεσθαι αποκτά μια ευρύτερη διεθνή κατοχύρωση. Η Σύμβαση που υπογράφηκε στις 4 Νοεμβρίου 1950 στη Ρώμη και τέθηκε σε ισχύ στις 3 Σεπτεμβρίου του 1953, επικυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. Δ. 53/74. Έτσι αυτή αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου υπερισχύοντας κάθε άλλης αντίθετης διάταξης νόμου (αρ. 28§1Σ). Η Ε.Σ.Δ.Α., λοιπόν, με το αρ. 11 κατοχυρώνει το δικαίωμα της συνάθροισης και προσφέρει έτσι μια πρόσθετη εγγύηση στο θεμελιώδες αυτό δικαίωμα.

Κεφάλαιο Δ': Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Συνάθροισης
Σύμφωνα με το Άρθρο 11

Το σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια της συνάθροισης, αλλά ούτε παρέχει στον κοινό νομοθέτη ειδική εξουσιοδότηση για να προσδιορίσει τα επιμέρους στοιχεία της. Βέβαια αυτό μπορεί να γίνει βάσει της γενικής ρυθμιστικής του αρμοδιότητας. Ένας τέτοιος ορισμός όμως είναι δεσμευτικός μόνο κατά το μέτρο που επιβάλλεται από τις συνταγματικές διατάξεις. Ο νομοθετικός ορισμός του άρθρου 1§2 του Ν. Δ. 794/1971 είναι ο εξής «Ως δημοσία συνάθροισις κατά τήν έννοια τοῦ παρόντος θεωρεῖται ἡ ἐκ τῶν προτέρων διοργανουμένη καὶ σκοποῦσα εἰς τήν ἀπό κοινοῦ ἐκδήλωσιν τοῦ φρονήματος ἢ τῆς γνώμης τῶν μετεχόντων, ἢ εἰς τήν παρακολούθησιν διαλέξεων ἢ εἰς τήν προβολή κοινῶν αὐτῶν αἰτημάτων». Πρόκειται δηλαδή για συνάντηση ατόμων σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Αυτό είναι το οντολογικό στοιχείο (corpus) της συνάθροισης. Ο αριθμός των ατόμων δεν καθορίζεται από το Σύνταγμα. Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις, πάντως γενικά παραδεκτό είναι πως δεν μιλάμε για συνάθροιση, εφόσον υπάρχει ένα μόνο άτομο. Τα άτομα πρέπει να είναι ιδιώτες. Δεν είναι συνάθροιση η συνέλευση ή η συνεδρίαση της Βουλής ή ενός δημοτικού συμβουλίου. Η παρουσία περισσότερων ατόμων σε ένα συγκεκριμένο τόπο, μια δεδομένη στιγμή, είναι κοινό στοιχείο της απλής συνάντησης και της συνάθροισης. Η συνάθροιση, συνήθως απαιτεί τον προκαθορισμό του τόπου και του χρόνου, ενώ συνάντηση μπορεί να είναι και η απλή συρροή κόσμου γύρω από τόπο αυτοκινητικού δυστυχήματος ή απλός συνωστισμός.

Η προηγούμενη χωροχρονική οργάνωση όμως δεν είναι κυρίαρχο στοιχείο της συνάθροισης. Μια τυχαία συνάντηση χωρίς δηλαδή προηγούμενη συνεννόηση, μπορεί να μετατραπεί σε συνάθροιση, αν το συγκεκριμένο πλήθος αποκτήσει τη θέληση να εκδηλώσει ή να προβάλλει γνώμες. Οι αυθόρμητες δηλαδή συναθροίσεις, για τις οποίες δεν έχει προηγηθεί οργάνωση προστατεύονται από το αρ. 11Σ⁵. Η αναφορά λοιπόν στο αρ. 1§2 του Ν. Δ. 794/1971 της φράσης «ἐκ τῶν προτέρων διοργανουμένη» δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην συνταγματική έννοια της συνάθροισης. Η λέξη όμως «...σκοποῦσα...» είναι καθοριστική για τον προσδιορισμό του εννοιολογικού περιεχομένου της συνάθροισης. Δηλώνει την αναγκαιότητα του πνευματικού ή τελολογικού στοιχείου (animus) της συνάθροισης. Η συνάθροιση είναι συνάντηση ατόμων, σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, που έχουν κάποιο κοινό σκοπό. Η ενότητα δηλαδή του σκοπού είναι καθοριστική για την έννοια της συνάθροισης. Η απουσία της χαρακτηρίζει την απλή συνάθροιση

⁵ Πρβλ. Μ.Πλημ. Αθηνών 13005/1976, νομικό βήμα 24 (1976), σελ.919

προσώπων σε κέντρα διασκέδασης ή σε διάφορους χώρους δημοσίων θεαμάτων και όχι τη νομικά προστατευόμενη έννοια της συνάθροισης.

Εξίσου σημαντικό για τον εννοιολογικό προσδιορισμό της συνάθροισης, είναι και το περιεχόμενο του σκοπού της. Αυτό μπορεί να είναι η ανταλλαγή απόψεων, η προβολή κοινών συμφερόντων καθώς και η παρουσίαση αιτημάτων και απόψεων στις κρατικές αρχές και στη κοινή γνώμη. Ο επηρεασμός της κοινής γνώμης αποτελεί άλλοτε έμμεση επιδίωξη και άλλοτε άμεση.

Όταν ο σκοπός της συνάθροισης (έκφραση, αναφορά) προστατεύεται και από άλλο ατομικό δικαίωμα τίθεται ζήτημα συρροής. Κατ' αρχήν ισχύουν οι διατάξεις του αρ. 11§2Σ, αλλά αυτές δεν μπορούν να εφαρμοστούν με τρόπο που να απαγορεύουν ή να περιορίζουν δυσανάλογα την άσκηση των άλλων ατομικών δικαιωμάτων⁶. Όταν βέβαια η συνάθροιση είναι παρεπόμενη της άσκησης ενός άλλου συνταγματικού δικαιώματος, όπως της εμπορικής δραστηριότητας (π.χ. λαϊκή αγορά σε δημόσιο χώρο) δεν προστατεύεται πλέον από το αρ.11 αλλά θεωρείται συγκέντρωση και υπάγεται στις οικείες συνταγματικές διατάξεις που επιβάλουν μεγαλύτερους περιορισμούς.

Η προσωρινότητα της συγκέντρωσης των ατόμων, αν και δεν αναφέρεται ρητά στο Σύνταγμα, είναι βασικό χαρακτηριστικό της συνάθροισης. Αυτό αντιδιαστέλλει την έννοια της συνάθροισης από αυτή του συνεταιρισμού. Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι δομήθηκε πάνω στο μόνιμο δεσμό των μελών του. Αντίθετα κατά την διάρκεια μιας συνάθροισης, μόνο συνδεδετικό στοιχείο των μελών της είναι ο κοινός τους σκοπός, με την επίτευξη του οποίου, παύει να υπάρχει και αυτό.

Κεφάλαιο Ε' : Είδη Συναθροίσεων

Οι συναθροίσεις διακρίνονται σε δύο γενικές κατηγορίες τις ιδιωτικές και τις δημόσιες⁷. Το Σύνταγμα ονομάζει τις δεύτερες υπονοώντας τις πρώτες. Ιδιωτική είναι η συνάθροιση που λαμβάνει χώρα σε χώρο που δεν είναι προσιτός στο ευρύ κοινό. Πρόκειται για περικλειστο χώρο. Η πρόσβαση σε αυτό κατά τη διάρκεια της

⁶ Σ.τ.Ε. 4635/77 (Δ' τμ.), η απόφαση αυτή αφορά την απαγόρευση συναθροίσεως μαρτύρων του Ιεχωβά, στυρίζεται όμως αποκλειστικά στο αρ.11Σ, χωρίς καμιά αναφορά στη θρησκευτική ελευθερία.

⁷ Αρ. 294 του Κανονισμού Υπηρεσίας της Χωροφυλακής το 1958

συνάθροισης δεν είναι ελεύθερη για όλους. Σε αυτού του είδους τη συνάθροιση συμμετέχουν είτε πρόσωπα που φέρουν ορισμένη ιδιότητα (μέλη ιατρικού συλλόγου) είτε άτομα που έχουν προσκληθεί προσωπικώς⁸. Στο χώρο στον οποίο οργανώνεται η συνάθροιση πρέπει να είναι δυνατός ο έλεγχος των συναθροιζομένων. «Ο ελεγχόμενος χώρος, ως χώρος μη προσιτός στο κοινό είναι ιδιωτικός.»⁹ Τέτοιος είναι μια οικία, ένα γραφείο κ.λ.π. Ο εκ των προτέρων χαρακτηρισμός ενός χώρου ως δημοσίου ή ιδιωτικού, δε δηλώνει τον χαρακτήρα της συνάθροισης, που εξαρτάται κυρίως από τον τρόπο πρόσβασης των μελών. Μια ιδιωτική συνάθροιση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε ένα δημόσιο χώρο, αν η πρόσβαση σε αυτό δεν είναι ελεύθερη για όλους και αντίστροφα μια δημόσια συνάθροιση, μπορεί να λάβει χώρα σε έναν ιδιωτικό χώρο αν αυτός είναι ανοιχτός για όλους. Η παρουσία δημοσιογράφων μετά από πρόσκληση, δεν μετατρέπει μια ιδιωτική συνάθροιση σε δημόσια.

Η ιδιωτική συνάθροιση είναι φυσική προέκταση της προσωπικής ελευθερίας και του ασύλου της κατοικίας. Η διάκρισή της από την δημόσια, εξαφανίζει τον κίνδυνο καταχρηστικής εφαρμογής εκ μέρους των αρχών, των διατάξεων του αρ. 11Σ., που θα μπορούσαν να περιορίσουν υπέρμετρα την προσωπική ελευθερία. «Οι ιδιωτικές συναθροίσεις προστατεύονται από το αρ. 11Σ. αλλά και από το αρ. 9Σ., το οποίο κατοχυρώνει το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.»⁹

Το δημόσιο δίκαιο ασχολείται κυρίως με τις δημόσιες συναθροίσεις. Το Σύνταγμα στο αρ. 11 αναφέρεται ρητά σε αυτές και το Ν. Δ. 794/1971 τις αφορά αποκλειστικά. Ο ορισμός όμως που περιέχει το Ν. Δ. 794/1971 στο αρ. 1§2 ανταποκρίνεται περισσότερο στην γενικότερη έννοια της συνάθροισης παρά στη δημόσια συνάθροιση. Η δημόσια συνάθροιση πραγματοποιείται σε χώρο προσιτό στο κοινό. Αυτός, πέρα από δημόσιος μπορεί να είναι και ένας κατά κύρια χρήση ιδιωτικός χώρος, στον οποίο κατά την διάρκεια της συνάθροισης η πρόσβαση είναι ελεύθερη για όλους. Μια δημόσια συνάθροιση απευθύνεται σε αόριστο αριθμό προσώπων. Σε αυτή μπορεί να προσέλθει ο καθένας. Η κλήση ορισμένων κατηγοριών προσώπων, χωρίς να καθορίζονται ατομικές προσκλήσεις¹⁰ είναι εντός των ορίων της έννοιας της δημόσιας συνάθροισης. Γενικές προϋποθέσεις, στις οποίες μπορεί να

⁸ Σ.τ.Ε. 696/1955. Η ολομέλεια του Σ.τ.Ε. θεώρησε ως ιδιωτικές τις συναθροίσεις «εις ας προσέρχονται ορισμένα πρόσωπα κληθέντα ατομικώς ή φέροντα ορισμένη ιδιότητα»

⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» τ. ΙΙΙ ΗΜ Β' 2005 – Αντ. Σάκκουλα

¹⁰ Αρ. 294§4 Κανονισμού Υπηρεσίας Χωροφυλακής.

αντεπεξέλθει ο καθένας, δεν αναιρούν τον χαρακτήρα της ως δημόσιας.

Ανάλογα με τη φύση του χώρου διεξαγωγής τους, οι δημόσιες συναθροίσεις διακρίνονται σε κλειστές και υπαίθριες. Σύμφωνα με την νομολογία και τη θεωρία δημόσια κλειστή συνάθροιση είναι αυτή που πραγματοποιείται σε κλειστό περιτοιχισμένο χώρο. Στη συνάθροιση αυτή, κατ' αρχήν, μπορεί να λάβει μέρος ο καθένας, η πρόσβασή του όμως στο χώρο δεν πρέπει να είναι φυσική. Για την είσοδό του οι διοργανωτές πρέπει να έχουν την δυνατότητα ελέγχου. Ο χώρος δηλαδή πρέπει να περικλείεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι προσιτός από όλες τις πλευρές του, αλλά μόνο από συγκεκριμένα σημεία. Κύριο στοιχείο μιας δημόσιας κλειστής συνάθροισης είναι ο περιτοιχισμός. Στεγασμένος ή μη, ο περιτοιχισμένος χώρος δεν μεταβάλλει το χαρακτηρισμό της, ως κλειστής. Η διάταξη του αρ. 6§9 του Ν. Δ. 794/1971, που χαρακτηρίζει ως υπαίθρια συνάθροιση που γίνεται σε κλειστό ασκεπή χώρο, όταν αυτή περιλαμβάνει περισσότερα από 10.000 πρόσωπα, δε βρίσκει καμία στήριξη στο Σύνταγμα. Αν όμως σε μια δημόσια κλειστή συνάθροιση τοποθετηθούν μεγάφωνα και τηλεοπτικές οθόνες, που θα επιτρέψουν στους ευρισκόμενους εκτός του κλειστού χώρου, να παρακολουθήσουν τα τεκταινόμενα, αυτή θα χάσει το χαρακτηρισμό της ως κλειστή¹¹.

Οι δημόσιες κλειστές συναθροίσεις δεν μπορούν ποτέ να απαγορευτούν. Διάλυση δημόσιας κλειστής συνάθροισης δεν είναι δυνατή με την αιτιολογία πως έχει νόμιμα απαγορευτεί. Η διοργάνωση και η πραγματοποίησή της είναι ελεύθερη. Από την διάταξη του αρ. 11§2 εδ.α Σ. Μπορούμε να συμπεράνουμε πως κάθε είδους αστυνομική παρουσία απαγορεύεται στις δημόσιες κλειστές συναθροίσεις. Οι αστυνομικοί δηλαδή δεν μπορούν να παρίστανται ούτε με στολή, ούτε ως μυστικοί. Απαγορευμένη επίσης είναι η χρησιμοποίηση οποιουδήποτε μέσου παρακολούθησης των δημοσίων συναθροίσεων π.χ. μαγνητοφώνηση ή βιντεοσκόπηση για αστυνομικούς σκοπούς. Μόνη περίπτωση, παρουσίας της αστυνομίας σε δημόσια κλειστή συνάθροιση είναι αυτή που γίνεται μετά από πρόσκληση των διοργανωτών της. Εφόσον λοιπόν ζητηθεί, δεν απαγορεύεται η παρουσία της αστυνομίας. «Η συναίνεση του φορέα του δικαιώματος καθιστά νόμιμη την παρουσία της αστυνομικής

¹¹ Αρ. 5§2, 3 Ν. Δ. 794/1971, για το θέμα δίστανται οι απόψεις. Θετικά στα παραπάνω αναφέρεται ο Δαγτόγλου, «Συνταγματικό δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» 1991 τ. Α', τ. Β' Αθήνα – Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα, και αρνητικά ο Χρυσόγονος Κώστας Χ., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» - 2002 – Αθήνα – Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα.

αρχής η οποία και επιβάλλεται για την αποτροπή κινδύνου.»¹² Η είσοδος των αστυνομικών επιτρέπεται και όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του Συντάγματος και του κώδικα ποινικής δικονομίας για την έρευνα σε κατοικία.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις. Καθοριστικός και εδώ είναι ο χώρος διεξαγωγής τους. Δημόσια υπαίθρια συνάθροιση είναι αυτή που διεξάγεται σε ανοιχτό χώρο προσιτό σε όλους. Ο χώρος δεν πρέπει να είναι περιτοιχισμένος. Το υλικό του περιτοιχίσματος είναι πραγματικό ζήτημα και λύνεται κατά περίπτωση¹³. Λόγου χάριν χώρος που περιφράσσεται με συρματοπλέγμα ή με απλό φράκτη είναι υπαίθριος χώρος. Αν ο χώρος δεν είναι περιτοιχισμένος αλλά είναι στεγασμένος πρόκειται για υπαίθρια συνάθροιση. Η πρόσβαση στην υπαίθρια συνάθροιση δεν πραγματοποιείται από συγκεκριμένες εισόδους, αλλά πρέπει να είναι ελεύθερη από όλες τις κατευθύνσεις.

Οι δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις λαμβάνουν χώρα κυρίως σε δρόμους, πλατείες και είναι αυτές που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο πρακτικό ενδιαφέρον. Είναι ίσως λιγότερες αριθμητικά από αυτές που διεξάγονται σε κλειστό χώρο, έχουν όμως μεγαλύτερη πολιτική επιρροή. Επίσης κατά την διεξαγωγή τους υπάρχει μεγαλύτερη διακινδύνευση της δημόσιας τάξης. Για αυτό και χρήζουν ιδιαίτερης συνταγματικής και νομοθετικής αντιμετώπισης. Το ίδιο το Σύνταγμα εξουσιοδοτεί την αστυνομία να παρίσταται ή να απαγορεύει μια δημόσια υπαίθρια συνάθροιση.

Οι υπαίθριες συναθροίσεις διακρίνονται σε ακίνητες και κινητές ή κινούμενες (διαδηλώσεις, πορείες κλπ.). Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για τις κινητές ή κινούμενες υπαίθριες συναθροίσεις. Αυτές είναι οι διαδηλώσεις, οι πορείες, οι πομπές, οι παρελάσεις. Σύμφωνα με την διάταξη 6§7 του Ν. Δ. 794/1971 πορείες είναι οι κινούμενες δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις. Εφόσον διαδηλώνεται ο σκοπός πρόκειται για διαδήλωση, που προϋποθέτει πάντοτε κίνηση. Ο τόπος, η ταχύτητα και το μέσο που γίνεται η μετακίνηση του συνόλου μιας υπαίθριας συνάθροισης, δεν μας ενδιαφέρει. Οι συναθροιζόμενοι μπορούν να μετακινούνται πεζοί ή με μεταφορικό μέσο ξηράς ή θαλάσσης. Έτσι η διάταξη του αρ. 6§7 Ν. Δ. 794/1971, σύμφωνα με την οποία «ἐπί κινουμένων δημοσίων ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεων (πορειῶν) αἱ ὁμιλίας δέον νὰ γίνονται εἰς τὴν αφετηρίαν ἢ εἰς τὸ τέρμα αὐτῶν, ἀπαγορευομένης οἰασδῆποτε στάσεως ἢ ὁμιλίας κατὰ τὴν διάρκειαν

¹² Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» τ. III ΗΜ Β' 2005 – Αντ. Σάκκουλα

¹³ Γνωμοδότηση της Ολομέλειας του Νομικού Συμβουλίου του κράτους, 337/1978

τῆς πορείας. Αἱ κινούμεναι δημόσιαι συναθροίσεις πραγματοποιοῦνται μόνον πεζῶν», εἶναι αντισυνταγματική¹⁴.

Στις υπαίθριες κινητές συναθροίσεις χρησιμοποιοῦνται οἱ δημόσιοι δρόμοι σε συνδυασμὸ με τὴν έντονη κινητικότητα τοῦ συναθροιζομένου πλήθους (συνθήματα, πλακάτ, συμβολικὲς παραστάσεις), γιὰ νὰ εκφραστοῦν επιδεικτικότερα οἱ απόψεις καὶ τὰ αιτήματά τοῦ. Σκοπὸς τοῦ δηλαδή δὲν εἶναι μόνο ἡ έκφραση καὶ ἡ αναφορά ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπηρεασμὸς τῆς κοινῆς γνώμης, τῶν προσώπων ποὺ δὲν συμμετέχουν στὴ συνάθροιση αὐτή. Πρόκειται γιὰ ενεργητικὴ έκφραση τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι ποὺ υποδηλώνει με τὸν πιο ἰδανικὸ τρόπο τὴν πολιτικὴ φύση τοῦ δικαιώματος. Λειτουργεῖ ὡς κύριο μέσο ἐπηρεασμοῦ καὶ ἀσκήσης πίεσης στὰ πολιτικὰ κέντρα αποφάσεων. Στις μέρες μας οἱ πορείες καὶ οἱ διαδηλώσεις αποτελοῦν τὴν πιο σημαντικὴ καὶ συχνὴ εφαρμογὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνάθροισης. Ἡ συγκέντρωση στὸν ἴδιο τόπο με σκοπὸ τὴ διαμαρτυρία (στατικὴ συνάθροιση) τείνει νὰ αντικατασταθεῖ ἐξολοκλήρου ἀπὸ τὴν δυναμικὴ έννοια τῆς πορείας, τῆς διαδήλωσης, τῆς κινούμενης συνάθροισης (*manifestation mobile*).

Ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς δυναμικῆς τῆς, συχνὰ εἶναι πηγὴ ἰδιαίτερης διακινδύνευσης τῆς ἀσκήσης ἄλλων θεμελιωδῶν δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σχέση τῆς με τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης κίνησης καὶ κυκλοφορίας στους δρόμους, ὅπου μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἐλεύθερη ἀσκήσή τοῦ. Ὅμως μιὰ τέτοια σύγκρουση εἶναι ἀνεπίτρεπτη. Γιὰ τὰ δύο συνταγματικὰ δικαιώματα (ἀρ. 5§4 Σ καὶ ἀρ. 11§2 Σ) ἀπὸ πλευρὰς τυπικῆς ἰσχύος εἶναι ἴσα. Καὶ αὐτὴ ἡ ἰσότητα ἐπιβάλλει τὴν ἀμοιβαία υποχώρηση ὥστε νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ παράλληλη ἀσκήσή τους. Οἱ δημόσιες κινητὲς υπαίθριες συναθροίσεις, εἶναι ἰδιαίτερη κατηγορία τῶν δημοσίων υπαίθριων καὶ υπάγονται στὸ ἀρ. 11§2 τοῦ Συντάγματος. Σὲ ἄλλα ὅμως ἐυρωπαϊκὰ δίκαια αποτελοῦν ἀντικείμενο ξεχωριστῆς νομοθετικῆς ρύθμισης καὶ κατοχυρώνονται νομικὰ ἀπὸ τὸ σύνταγμα. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ρητὴ ἀναφορά τοῦ ὅρου διαδήλωση στὸ ἰσπανικὸ (ἀρ. 21§3 Σ), στὸ ολλανδικὸ (ἀρ. 9§1Σ) καὶ στὸ πορτογαλικὸ (ἀρ. 45§2 Σ) σύνταγμα.

¹⁴ Τσίρης Παν. Β, «Συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία τοῦ ἀρ. 11 τοῦ Συντάγματος» - 1988 - Ἀθῆνα - Ἀντ. Σάκκουλα

Κεφάλαιο ΣΤ' : Προσδιορισμός των Όρων «Ήσυχια» και «Χωρίς Όπλα»

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνταγματική προστασία του δικαιώματος του συνέρχεσθαι είναι η άσκησή του να γίνεται «ήσυχια» και «χωρίς όπλα». Τα δυο αυτά στοιχεία πρέπει να συντρέχουν. Μια ήσυχια μεν αλλά ένοπλη συνάθροιση δεν προστατεύεται από το αρ. 11 Σ¹⁵. Στα ξένα κείμενα δε γίνεται ρητή αναφορά στον άοπλο χαρακτήρα της συνάθροισης, αλλά μόνο στον ήσυχο. Είναι όμως γενικά παραδεκτό πως μια ένοπλη συνάθροιση δεν είναι «ήσυχια». Ειδικότερα η ΕΣΔΑ στο αρ. 12§1 χρησιμοποιεί τον ευρύτερο όρο «ειρηνική συνάθροιση» (*reunion pacifique*) κατά το πρότυπο της αμερικανικής διακηρύξεως.

Ο όρος «ήσυχια» δε δηλώνει μια ήρεμη και μη θορυβώδη συνάθροιση. Η έκφραση των θέσεων και των απόψεων του συγκεντρωμένου πλήθους με φωνές, συνθήματα ή τη συνοδεία μουσικών οργάνων είναι απολύτως θεμιτή. Ήσυχια είναι η συνάθροιση, της οποίας η οργάνωση και η διεξαγωγή πραγματοποιείται χωρίς να επιδιώκεται, να ασκείται ή να γίνεται ανεκτή η βίαιη επιβολή ορισμένων σκοπών. Δεν πρέπει να αντιλαμβανόμαστε την έννοια της ήσυχιας συνάθροισης με ευρύτητα αλλά πάντα υπό το πρίσμα της αρχής αναλογικότητας. Πιο κοντά στον εννοιολογικό προσδιορισμό της «ήσυχιας» συνάθροισης θα μας φέρει το ερώτημα « Πότε δεν είναι "ήσυχια" μια συνάθροιση;». Η παλαιότερη άποψη πως «μη ήσυχια» είναι εκείνη η συνάθροιση που επιδιώκει σκοπούς επαναστατικούς ή εγκληματικούς¹⁶ είναι το λιγότερο υπερβολική και αόριστη. Συστέλλει σημαντικά το πεδίο προστασίας του αρ. 11 σε σημείο που να υπονομεύει την ελευθερία της συνάθροισης. Ορθότερη απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα είναι η εξής: « Όταν η συνάθροιση εξελίσσεται ή απειλεί ή επιδιώκει να εξελιχθεί σε άσκηση βίας κατά προσώπων ή πραγμάτων» αλλά και γενικότερα όταν η συνάθροιση αντιστρατεύεται ή αντιτίθεται στην υπάρχουσα συνταγματική τάξη».

Με τον όρο αυτό περιορίζουμε τον όρο «ήσυχια» στο βαθμό που εναρμονίζεται με την ουσία του ατομικού δικαιώματος του συνέρχεσθαι. Τον αντιλαμβανόμαστε ως « απαγόρευση της βιαιοπραγίας». Η συνάθροιση δεν παύει να θεωρείται « ήσυχια» μόνο

15 Δαγτόγλου, Π. Δ. «Συνταγματικό δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» 1991 τ. Α', τ. Β' Αθήνα – Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα

16 Σαρίπολος Γ. Ν. μόνο για Γ. Ν. να αλλάξεις «Συνταγματικό Δίκαιο» – 1923
Σβώλος ΑΙ, Βλάχος Γ. Κ. , «Το Σύνταγμα της Ελλάδος» - 1955

όταν τελούνται βιαιοπραγίες. Για τον χαρακτηρισμό της ως επιθετικής (μη ήσυχη, ένοπλη συγκέντρωση)¹⁷ αρκεί η εκδήλωση απειλής τέλεσης βιαιοπραγιών ή η πρόθεση χρήσης βίας. Η βία μπορεί να στρέφεται προς τα έξω, να προέρχεται από έξω ή να ασκείται εντός της συνάθροισης. Αν η βία προέρχεται από το σύνολο των συναθροιζομένων, η συνάθροιση δεν θεωρείται ήσυχη και δεν προστατεύεται από το αρ. 11. Όταν η βία προέρχεται από ομάδα ή μεμονωμένα άτομα, που κινούνται εναντίον της θέλησης και παρά τις προσπάθειες παρεμποδίσεως εκ μέρους του συνόλου της συνάθροισης, δεν εξαλείφεται καταρχήν ο ήσυχος χαρακτήρας της. Οι βιαιοπραγούντες βέβαια δεν προστατεύονται από το αρ. 11. Αν όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι δυνατή η απομάκρυνση των βιαιοπραγούντων, παρά τη συνδρομή της αστυνομίας, και γενικευθεί η σύρραξη, η συνάθροιση παύει να είναι ήσυχη. Εδώ δεν περιλαμβάνεται μια αναταραχή που μπορεί να δημιουργηθεί από απλή έξαψη, γιατί η εκτίμηση περί έξαψης είναι αόριστη και αυθαίρετη και μπορεί να οδηγήσει στον περιορισμό του δικαιώματος της συνάθροισης. Μια ήσυχη συνάθροιση δεν χάνει τον χαρακτήρα της, αν τρίτοι τη διαταράσσουν παρανόμως. Σ' αυτή την περίπτωση ανήκει, η διοργάνωση από αντιφρονούντες, στον ίδιο τόπο και χρόνο με την ήδη εξαγγελθείσα συνάθροιση, αντισυνάθροισης με απώτερο σκοπό την άσκηση βίας εναντίον της.¹⁸ Η αστυνομία είναι τότε υποχρεωμένη να προστατέψει τη διαταρασσόμενη συνάθροιση.

Η διάλυση της υπό επίθεση συνάθροισης από την αστυνομία είναι θεμιτή μόνο όταν αποδειχθεί πως δεν δύναται να αποκρούσει την αντισυνάθροιση. Η διατάραξη δημόσιας συνάθροισης σύμφωνα με το αρ. 10 του Ν. Δ. 794/1971 διώκεται και ποινικώς, όταν πληρείται η αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων των άρθρων αρ. 170, 171, 189 Π. Κ. Μάσκες προσώπου, στολές και άλλα διακριτικά σήματα δεν ανταποκρίνονται στο πνεύμα της ήσυχης συνάθροισης όταν είναι σύμβολα ή διεγερτικά βίας π.χ. αγκυλωτοί σταυροί, μάσκες των Κου Κλούξ Κλάν. Αντίθετα συμβιβάζονται με την έννοια της στολές που χρησιμοποιούνται από οικολογική διαδήλωση προς προσέλκυση της προσοχής του κοινού. Δεν είναι «ήσυχες» οι συναθροίσεις, στις οποίες με την τέλεση παράνομων πράξεων εμποδίζεται σοβαρά και όχι απλά δυσχεραίνεται η άσκηση των δικαιωμάτων των άλλων. Όταν δηλαδή οι διαδηλωτές διακόπτουν τη διέλευση από κεντρικές οδικές αρτηρίες ή εθνικές

17 Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., «Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» τ. III ΗΜ Β' 2005 – Αντ. Σάκκουλα

18 Πετρίδης Π., Δολοφονία Λαμπράκη, 1995

οδούς, στήνοντας οδοφράγματα, ανάβοντας φωτιές, παρατάσσοντας οχήματα ή ακόμα και τα σώματά τους. Αυτό συμβαίνει και όταν παρεμποδίζεται η λειτουργία κοινωφελών εγκαταστάσεων. Επίσης δεν ανήκουν στις ήσυχες συναθροίσεις αυτές που έχουν σκοπό τον αποκλεισμό ή την κατάληψη δημοσίων ή ιδιωτικών κτηρίων και αυτές που επιφέρουν τη ματαίωση της λειτουργίας κρατικών ή άλλων δημοσίων οργάνων.

Οι συμμετέχοντες σε συνάθροιση απαγορεύεται να φέρουν όπλα. Ακόμα και αν έχουν νόμιμη άδεια οπλοφορίας, οφείλουν να μετέχουν άοπλοι στη συνάθροιση. Όπλα είναι, καταρχήν, τα ειδικά κατασκευασμένα για προσβολή της ανθρώπινης ζωής. Ως όπλα, όμως, θεωρούνται και οποιαδήποτε άλλα αντικείμενα είναι ικανά να αυξήσουν τη μυϊκή δύναμη του ανθρώπου και κατάλληλα για επίθεση (μαχαίρια κουζίνας, λοστοί) όταν πράγματι χρησιμοποιούνται μ' αυτό τον τρόπο και για αυτό το σκοπό. Μια συνάθροιση θεωρείται ένοπλη αν οι οργανωτές της ή οι ομάδες περιφρούρησής της φέρουν όπλα. Μεμονωμένες παρουσίες, οι ομάδες ατόμων που φέρουν όπλα χωρίς την εξουσιοδότηση ή τη συγκατάθεση των οργανωτών, δε θέτουν αυτομάτως ολόκληρη τη συνάθροιση εκτός προστασίας του αρ. 11, αλλά μόνο τα ίδια τα ένοπλα πρόσωπα. Αν βέβαια οι διοργανωτές αρνηθούν να διατάξουν την απομάκρυνση των ενόπλων, η συνάθροιση χάνει τη συνταγματική της προστασία. Τα ένοπλα πρόσωπα στους κόλπους μιας συνάθροισης δε συνάδουν με τη φύση του δικαιώματος. Τα άτομα αυτά πρέπει να αποβάλλονται και να τους απαγορεύεται η άσκηση του δικαιώματος. Σύμφωνα με το αρ. 11 του Ν. Δ. 794/1971 διώκονται και ποινικά.

Κεφάλαιο Ζ' : Περιεχόμενο της Ελευθερίας Συναθροίσεως

Το Σύνταγμα στο αρ. 11 κατοχυρώνει την ελευθερία της συνάθροισης. Το κάθε άτομο καταρχήν έχει δικαίωμα και είναι ελεύθερο να συναθροίζεται. Η θετική μορφή αυτής της ελευθερίας περιλαμβάνει τρεις ειδικότερες ελευθερίες, την ελευθερία της διοργάνωσης, την ελευθερία της διεύθυνσης και την ελευθερία της συμμετοχής. Ελευθερία διοργάνωσης σημαίνει ότι το άτομο έχει την πρωτοβουλία της προετοιμασίας μιας συνάθροισης και την φροντίδα για τη διεξαγωγή της· ελευθερία της διεύθυνσης σημαίνει πως το άτομο έχει την επίβλεψη όλων των λειτουργιών της συνάθροισης και μπορεί να εγγυηθεί την ομαλή ροή της. Τέλος ελευθερία της

συμμετοχής είναι η δυνατότητα παρουσίας του ατόμου σε μια συνάθροιση και η ικανότητά του να συμμετέχει από κοινού με άλλους στις συζητήσεις που γίνονται στα πλαίσια της ή στην όλη πραγματοποίησή της. Αυτά τα επιμέρους δικαιώματα του ατόμου περιλαμβάνονται αυτούσια στο Ν. Δ. 794/1971, συγκεκριμένα διακρίνει το δικαίωμα διοργάνωσης στο αρ. 2, το δικαίωμα οργάνωσης στο αρ. 3 και το δικαίωμα συμμετοχής στο αρ. 1§1 (παρόμοια είναι και η αντίληψη του γερμανικού δικαίου για το θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος του συνέρχεσθαι).

Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται συνταγματικά και νομοθετικά η ελευθερία του συνέρχεσθαι δε συνάδει με την απόκτηση οποιασδήποτε άδειας, εγκρίσεως ή εγγυοδοσίας. Πρόκειται για απόλυτη συνταγματική κατοχύρωση παρά την υπό συγκεκριμένες συνθήκες απαγόρευση από την αστυνομία, των υπαίθριων συναθροίσεων (αρ.11§2 Σ.). Το σύστημα δηλαδή της προηγούμενης αναγγελίας που επιβάλλει το Ν. Δ. 794/1971 είναι σχετικής ισχύος. Σ' αυτή την άποψη συμβάλλει και η μη απαγόρευση από το Σύνταγμα των αυθόρμητων συναθροίσεων που αποκλείουν λογικά την προηγούμενη αγγελία.

Μέσα στο θετικό περιεχόμενο της ελευθερίας της συνάθροισης ανήκει και η ελευθερία της ομιλίας, ως παρεπόμενη της ελευθερίας της γνώμης, βασικής προϋπόθεσης για την επίτευξη του σκοπού μιας συνάθροισης. Ο καθορισμός του χρόνου και του τόπου διεξαγωγής μιας συνάθροισης είναι καταρχήν ελεύθερος. Η ύπαρξη συγκεκριμένων χρονικών και τοπικών περιορισμών στο νόμο εξυπηρετεί την προστασία άλλων έννομων αγαθών. Συγκεκριμένα για το χρόνο το αρ.4§3 του Ν. Δ. 794/1971 ορίζει ότι καμιά δημόσια συνάθροιση δεν επιτρέπεται να πραγματοποιείται τις ώρες της κοινής ησυχίας, ούτε να παρατείνεται πέρα από την 23^η ώρα της ημέρας. Απαγόρευση επίσης επιβάλλει η εκλογική νομοθεσία για την ημέρα και την παραμονή της ημέρας των εκλογών, όχι όμως για μακρύτερες περιόδους. Επίσης η ώρα της κυκλοφοριακής αιχμής στις κεντρικές αρτηρίες της πόλης μπορεί να είναι νόμιμη αιτία χρονικής ή τοπικής απαγόρευσης της διεξαγωγής διαδήλωσης ή πορείας. Όσον αφορά τον τόπο σύμφωνα με το αρ.6§6 του Ν. Δ. 794/1971 αντικείμενο απαγόρευσης της διεξαγωγής και της διέλευσης μιας συνάθροισης μπορούν να γίνουν ο χώρος κατοικίας του Ανώτατου Άρχοντα, οι χώροι που εδρεύουν ανώτατα όργανα και αξιωματούχοι του κράτους καθώς και οι περιοχές γύρω από αυτούς, όταν κρίνεται πως συντρέχουν λόγοι ασφαλείας.

Στην ελευθερία της συναθροίσεως δεν περιλαμβάνεται κανένα δικαίωμα εισόδου και διαμονής (κατάληψη) ή έστω διελεύσεως σε

ιδιόκτητο ακίνητο χωρίς την άδεια του ιδιοκτήτη. Το ίδιο ισχύει και τα ιδιόχρηστα δημόσια ακίνητα. Δεν έχει κατοχυρωθεί, επίσης, μέχρι στιγμής κανένα δικαίωμα του ατόμου κατά του κράτους, που να υποχρεώνει την κρατική εξουσία στην παροχή οικονομικής βοήθειας για τη διευκόλυνση της άσκησης του δικαιώματος π.χ. διάθεση αιθουσών, χώρων και μέσων γενικά για την πραγματοποίηση των συναθροίσεων.

Μέσα στο Σύνταγμα κατοχυρώνεται και το αρνητικό περιεχόμενο της ελευθερίας της συνάθροισης. Προστατεύεται δηλαδή όχι μόνο η διοργάνωση και η συμμετοχή σε συνάθροιση αλλά και το δικαίωμα της μη συμμετοχής σε συνάθροιση, της ελεύθερης αποχώρησης από συνάθροιση και της άρνησης διοργάνωσης συναθροίσεως. Αυτό προκύπτει από μια τελολογική ερμηνεία του αρ.11§1 Σ. Ανάλογα αντιμετωπίζονται και άλλες ατομικές ελευθερίες (π.χ. αρ.12§1Σ., 13§1Σ. και 14§1Σ.). Αρχικά όμως η νομολογία είχε αντίθετη άποψη. Το Σ.τ.Ε. συνήγαγε την ελευθερία της μη συμμετοχής σε σωματείο από την κατοχυρούμενη «γενική ελευθερία» του ατόμου (αρ.5 Σ.) και όχι από το ίδιο το αρ.12§1 Σ. Τελικά με την απόφαση 2805/1984 η ολομέλεια του Σ.τ. Ε. συνήγαγε την αρνητική ελευθερία του συνεταιρισμού από το αρ.12§ 1 του Σ¹⁹.

Η ελευθερία συναθροίσεως δεν περιορίζεται από νομοθετικά θεμελιωμένους κανόνες που σκοπό έχουν την καλύτερη οργάνωση και διεξαγωγή της συνάθροισης καθώς και τη διευκόλυνση του εποπτικού έργου της αστυνομίας. Τέτοιος κανόνας είναι η υποχρέωση κάθε συνάθροισης να έχει πρόεδρο. Το αρ. 3 του Ν. Δ. 794/1971 ορίζει ότι πρόεδρος είναι αυτός που διοργανώνει (ή είναι πρόεδρος του νομικού προσώπου που διοργανώνει) δημόσια συνάθροιση. Ο πρόεδρος έχει δικαίωμα να ορίσει οργανωτική επιτροπή. Αυτή και ο πρόεδρος είναι υπεύθυνοι για τη νόμιμη διεξαγωγή της συνάθροισης (αρ. 9 του Ν. Δ. 794/1971). Οι αστυνομικές αρχές κατά τη διάρκεια της εποπτείας τους ή στην περίπτωση ταραχών είναι υποχρεωμένες αρχικά να έρθουν σε επαφή με τους διοργανωτές (πρόεδρο, οργανωτική επιτροπή).

19 Σ.Τ.Ε. 2235/1979 και Σ.Τ.Ε. 3878/1979

Κεφάλαιο Η΄: Φορείς – Αποδέκτες του Δικαιώματος του Συνέρχεσθαι

Η συνάθροιση ως μορφή ανθρώπινης συμπεριφοράς δεν μπορεί να είναι φορέας δικαιώματος. Τα πρόσωπα είναι αυτά που αποφασίζουν την διοργάνωσή της και της δίνουν υπόσταση με την συμμετοχή τους, πριν και μετά την διεξαγωγή της δεν έχει καμία ύπαρξη. Για αυτό και μια εσωτερική δυσαρμονία στους κόλπους μιας συνάθροισης δεν οδηγεί στη διάλυσή της, αλλά στην απομάκρυνση των ταραξιών. Αυτό φαίνεται καθαρά στην διατύπωση του αρ. 11§1 του Σ. Η συγκεκριμένη διάταξη κατοχυρώνει το δικαίωμα της συνάθροισης μόνο υπέρ των Ελλήνων. Αυτό δεν σημαίνει πως θεσπίζεται συνταγματική απαγόρευση του δικαιώματος υπέρ των αλλοδαπών αλλά ότι ο συντακτικός νομοθέτης αφήνει στον κοινό νομοθέτη τη ρύθμιση του ζητήματος. Ο τελευταίος βέβαια δεσμεύεται από τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις που κυρώθηκαν από την Ελλάδα. Συγκεκριμένα η Ε.Σ.Δ.Α στο αρ. 11§1 αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο την «έλευθερίαν τοῦ συνέρχεσθαι εἰρηνικῶς». Το αρ. 11§1 της Ε.Σ.Δ.Α υπερισχύει έναντι των νόμων του ελληνικού κράτους βάσει της διάταξης του αρ. 28§1 του συντάγματός μας. Άρα όποια διάταξη του Ν. Δ. 794/1971 είναι αντίθετη με τις διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α παύει να ισχύει. Στο άρθρο όμως 16 της Ε.Σ.Δ.Α διευκρινίζεται ότι το άρθρο 11 Ε.Σ.Δ.Α δεν απαγορεύει την επιβολή περιορισμών στην πολιτική δραστηριότητα των αλλοδαπών. Αυτονόητο είναι πως το αρ. 16 δεν πρέπει να γίνει αφορμή για μια γενική εκ των προτέρων απαγόρευση της πολιτικής συναθροίσεως των αλλοδαπών, αλλά η επίκλησή του πρέπει να αναφέρεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (in concreto). Το Σύνταγμα αναγνωρίζει καταρχήν την ικανότητα στα φυσικά πρόσωπα να είναι υποκείμενα θεμελιωδών δικαιωμάτων, χωρίς να ορίζει ως προϋπόθεση τη συμπλήρωση μιας ορισμένης ηλικίας. Έτσι υποκείμενα του δικαιώματος της συνάθροισης είναι όλοι οι Έλληνες, ενήλικοι και ανήλικοι. Ούτε η ικανότητα αυτοπρόσωπης άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων απαιτεί τη συμπλήρωση ορισμένης ηλικίας. Η άσκηση όμως του δικαιώματος της συνάθροισης (καθώς και όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων) συνδέεται άμεσα με τη δικαιοπρακτική ικανότητα και την αστική ευθύνη των ανηλίκων (αρ. 128-129 Α.Κ. και 917 Α.Κ.). Άρα οι ανήλικοι είναι φορείς του δικαιώματος, στο μέτρο που ορίζει ο νόμος. Επίσης οι φοιτητές, ως ιδιαίτερη κατηγορία προσώπων, είναι φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης και κανένας περιορισμός δε χωρά στην άσκηση του δικαιώματός τους

έξω από το χώρο των σπουδών ή της σπουδαστικής διαμονής τους, σύμφωνα με την απόφαση 207/1967 της Ολομέλειας του Σ.Τ.Ε.

«Περιορισμός μπορεί να γίνει δεκτός ως προς τους φυλακισμένους αφού η συμμετοχή σε συνάθροιση έχει ως λογική προϋπόθεση την προσωπική ελευθερία *stricto sensu*, την οποία αυτοί στερούνται εκτός βέβαια αν τελούν σε άδεια». Ειδικοί περιορισμοί του δικαιώματος της συνάθροισης σύμφωνα με το αρ. 29§3 Σ προβλέπονται για τους δικαστικούς, στρατιωτικούς υπαλλήλους και αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν οποιαδήποτε μορφή εκδήλωσης υπέρ ή κατά κόμματος. Γιατί η διοργάνωση και η συμμετοχή σε κομματική διαδήλωση δεν αποτελεί απλή διαδήλωση υπέρ ενός κόμματος, αλλά ενεργό δράση υπέρ του κόμματος αυτού. Το γεγονός αυτό δε συνάδει με τον απαιτούμενο τρόπο άσκησης των καθηκόντων τους υπέρ του κοινού συμφέροντος. Το ίδιο ισχύει και για την διαφήμιση εισιτηρίων. Η συμμετοχή βέβαια σε μια συνάθροιση δεν χαρακτηρίζεται πάντα ως ενεργή δράση ή εκδήλωση υπέρ ενός κόμματος. Εξαρτάται από το είδος της συνάθροισης και από την συμπεριφορά του συγκεκριμένου ατόμου. Έτσι είναι σύμφωνα με το σύνταγμα οι δημόσιες εκδηλώσεις δικαστών υπέρ της ειρήνης κατά της εγκατάστασης πυραύλων στη Δύση²⁰.

Δεν είναι όμως μόνο τα φυσικά πρόσωπα φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης. Στο αρ. 3§1 και §2 του Ν. Δ. 794/1971 αναγνωρίζεται δικαίωμα διοργάνωσης δημοσίων συναθροίσεων στα νομικά πρόσωπα και στις ενώσεις προσώπων οποιασδήποτε μορφής. Αυτά σε συνδυασμό με την ικανότητα δικαστικής παράστασης και τη δυνατότητα έκφρασης της βούλησης, που αναγνωρίζεται στα νομικά πρόσωπα ως απόρροια της προσωπικότητάς τους, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι εφόσον αναγνωρίζεται το μείζον (δικαίωμα οργάνωσης) γιατί να μην αναγνωρίζεται και το έλασσον (δικαίωμα συμμετοχής). Η μορφή όμως των νομικών προσώπων επηρεάζει άμεσα τον χαρακτηρισμό τους ως φορέων του δικαιώματος. Έτσι τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου είναι κοινώς αποδεκτό πως είναι φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης. Αντίθετα τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αναγνωρίζονται ως φορείς του δικαιώματος μόνο όταν ή αυτοδιοίκηση τους κατοχυρώνεται άμεσα από το Σύνταγμα (π.χ. ΑΕΙ) και μόνο για θέματα που αφορούν στην προάσπιση της αυτοδιοίκησής τους έναντι κρατικών παρεμβάσεων.

20 Χρυσόγονος Κώστας Χ., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» - 2002 - Αθήνα - Κομοτηνή - Αντ. Σάκκουλα

Καταρχήν, αποδέκτες του δικαιώματος της συνάθροισης είναι το κράτος και όλοι οι φορείς δημόσιας εξουσίας. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι ανήκει στα ατομικά δικαιώματα και στρέφεται ενάντια στη κρατική εξουσία θέλοντας να προστατέψει τα άτομα από τυχόν επεμβάσεις και απειλές της. Δεσμεύει όλη την κρατική εξουσία και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι προστατεύεται και έναντι των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου που έχουν αποκλειστικό ή κύριο μέτοχο το κράτος. Το δικαίωμα της συνάθροισης στρέφεται κατά του κράτους τόσο ως αμυντικό, όσο και ως προστατευτικό, όπως προαναφέραμε.

Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι δεν προστατεύεται από το Σύνταγμα μόνο από τις παρεμβολές της κρατικής εξουσίας. Η συνταγματική πρόβλεψη είναι ευρύτερη και αφορά την προστασία του δικαιώματος από κάθε είδους δύναμη, που το απειλεί, ακόμα και από την ιδιωτική εξουσία (μεμονωμένα άτομα, κάθε είδους κοινωνικές δυνάμεις). Η άμεση όμως προστασία του δικαιώματος, έναντι άλλων ιδιωτών που παρεμποδίζουν ή διαταράσσουν τη συνάθροιση δε βρίσκεται στο αρ. 11 αλλά στην ποινική νομοθεσία (αρ. 10ν.δ. 794/1971). Οι ιδιώτες είναι υποχρεωμένοι να μην επεμβαίνουν αρνητικά στην άσκηση του δικαιώματος. Δεν εισάγεται όμως καμία υποχρέωση από μέρους τους σε θετικές ενέργειες, που θα οδηγήσουν στην εξασφάλιση του δικαιώματος π.χ. Η άρνηση του ιδιοκτήτη όσον αφορά ενοικίαση ακινήτου για την πραγματοποίηση συνάθροισης, δεν δικαιολογεί αξίωση με την αιτιολογία ότι η άρνηση παρεμποδίζει την άσκηση του δικαιώματος.

Οποιοσδήποτε συμβατικός περιορισμός του δικαιώματος του συνέρχεσθαι είναι αντισυνταγματικός και αντίκειται στα χρηστά ήθη. Έτσι π.χ. σύμβαση μίσθωσης που περιλαμβάνει ως όρο την απαγόρευση συναθροίσεων δεν μπορεί να καταγγελθεί με βάση μόνο αυτό το λόγο.

Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στέφεται επίσης κατά σωματείων, συνδικαλιστικών οργανώσεων, πολιτικών κομμάτων ή άλλων ομάδων τα οποία προβαίνουν σε διάφορες μορφές εξαναγκασμού, υποχρεώνοντας τα μέλη τους σε συμμετοχή ή μη συμμετοχή τους σε συγκεκριμένη συνάθροιση. Και τούτο διότι ένας τέτοιου είδους καταναγκασμός αίρει τον εκούσιο χαρακτήρα του δεσμού του ατόμου με την ομάδα.

Κεφάλαιο Θ' : Παρουσία της Αστυνομίας – Απαγόρευση – Διάλυση – Αναστολή

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το Σύνταγμα επιτρέπει την παρουσία της αστυνομίας μόνο στις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις και όχι γενικά στις δημόσιες συναθροίσεις (αρ. 11§2 εδ. α.). Επιπλέον αυτές τίθενται υπό την ειδική επιφύλαξη του νόμου (αρ. 11§2 εδ. β. Σ). Από την άλλη οι κλειστές συναθροίσεις κατοχυρώνονται στο αρ. 11§1 Σ με απαγόρευση αστυνομικής παρουσίας (εξ αντιδιαστολής) και χωρίς ειδικές επιφυλάξεις. Αυτό σημαίνει πως το δικαίωμα του συνέρχεσθαι σε κλειστό χώρο είναι ένα ανεπιφύλακτο ατομικό δικαίωμα που σε μεγάλο βαθμό εξομοιώνεται με το δικαίωμα της ιδιωτικής συνάθροισης. Η απουσία επιφύλαξης δηλώνει πως το δικαίωμα κατοχυρώνεται απόλυτα απέναντι στον κοινό νομοθέτη και πως υπάρχει θέληση μεγαλύτερης προστασίας του δικαιώματος της συνάθροισης σε κλειστό χώρο.²¹

Σύμφωνα με αυτά και το νόμο 2800/2000 (αρ. 8§3 εδ. β), που εντάσσει ρητά στην άσκηση αστυνομικής γενικής αστυνόμευσης την τήρηση της τάξης στις δημόσιες συναθροίσεις και την προστασία των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων των πολιτών κατά την διεξαγωγή τους, αποστολή της αστυνομίας κατά τις δημόσιες συναθροίσεις είναι να λαμβάνει μέτρα για να μην τεθεί σε κίνδυνο η δημόσια τάξη και να προστατεύει την άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης από κάθε προσβολή εκ μέρους των αντιφρονούντων ομάδων ή και ατόμων. Ο ρόλος της αστυνομίας πρέπει να εναρμονίζεται απόλυτα με την συνταγματική έννοια της συνάθροισης και τον ειδικό νόμο, τη γενική αρχή της νομιμότητας και την αρχή της αναλογικότητας. Αυτό σημαίνει πως όταν οι πολίτες συνέρχονται ήσυχα και άοπλα, η αστυνομική παρέμβαση είτε προληπτική, είτε κατασταλτική, καταρχήν, απαγορεύεται. Η αστυνομική επέμβαση, κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται μόνο όταν και όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα και το νόμο. Η αστυνομική νομοθεσία προσαρμοσμένη στο συνταγματικό πλαίσιο αναφέρει αναλυτικότερα τις προϋποθέσεις παράστασης της αστυνομίας και τα μέτρα που μπορεί αυτή να λάβει στο αρ. 130 Π. Δ. 141/1991. Συγκεκριμένα διακρίνει τρεις περιπτώσεις στην παράσταση της αστυνομίας σε συναθροίσεις. Στις ιδιωτικές, στις οποίες η αστυνομία δεν δικαιούται καταρχήν να παρίσταται, αφού προστατεύονται και από το αρ. 9 του Συντάγματος, όπου κατοχυρώνεται το απαραβίαστο του ασύλου της κατοικίας στις

21 Γι' αυτό αν και προϋπήρχε επιφύλαξη νόμου το αρ. 10§1 του αρχικού Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος αυτή δεν ενσωματώθηκε στο ισχύον συνταγματικό κείμενο.

ιδιωτικές συναθροίσεις. Η αστυνομία έχει δικαίωμα εισόδου, μόνο εφόσον αυτό ζητηθεί από τους οργανωτές ή όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για έρευνα σε κατοικία (αρ. 130§1 εδ. α). «Έξω από το χώρο της ιδιωτικής συνάθροισης, η Ελληνική Αστυνομία παρίσταται στις εξής κυρίως περιπτώσεις: (α) όταν στη συνάθροιση πρόκειται να παραστούν προσωπικότητες ή κυβερνητικά πρόσωπα και υπάρχει ανάγκη λήψης μέτρων προστασίας τους, (β) όταν δημιουργούνται προβλήματα τάξης ή κυκλοφορίας, για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων, (γ) όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι θα επιχειρηθεί από αντιφρονούντες διάλυση της συνάθροισης ή παράνομες πράξεις σε βάρος των προσώπων που θα συμμετέχουν σε αυτή για την προστασία τους»²². Τονίζεται πάντως πως πρέπει να αποφεύγεται η παρουσία της αστυνομίας ακόμα και έξω από την ιδιωτική συνάθροιση, όταν υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθεί ότι αποσκοπεί στην αστυνόμευσή της (αρ. 130§1 εδ. β).

Τα όργανα της Ελληνικής Αστυνομίας δεν επιτρέπεται να παρίστανται ούτε στις δημόσιες συναθροίσεις σε κλειστό χώρο. Αν, βέβαια, οι οργανωτές ζητήσουν τη συνδρομή της αστυνομίας αυτή είναι υποχρεωμένη να ανταποκριθεί. Έξω από τον κλειστό χώρο της συνάθροισης η Ελληνική Αστυνομία υποχρεούται να παρίσταται με σκοπό την τήρηση της τάξης, της ασφάλειας της τροχιάς αλλά και της προστασίας της συνάθροισης και των προσώπων που συμμετέχουν από οποιαδήποτε προσβολή. Αν στον κλειστό χώρο της συνάθροισης τελούνται αξιόποινες πράξεις, η αστυνομία δικαιούται να επέμβει αυτεπαγγέλτως.

Ειδικά για τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις το αρ. 130§3 ορίζει πως η Ελληνική Αστυνομία μπορεί να παρίσταται και να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα τάξης, ασφάλειας και τροχιάς με σκοπό την προστασία της συνάθροισης και των συναθροιζομένων από οποιαδήποτε προσβολή, την ανεμπόδιστη άσκηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος, την πρόληψη παρεκτροπής των συναθροιζομένων σε παράνομες πράξεις και την αποτροπή διατάραξης της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Όπως όμως έχουμε ήδη αναφέρει, το ίδιο το Σύνταγμα στο αρ. 11§2 εδ. β' κατοχυρώνει ονομαστικά τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις θέτοντας διπλή επιφύλαξη, δηλαδή ειδική επιφύλαξη του νόμου και *in concreto* απαγόρευση. Σε αυτή ορίζεται όχι μόνο η παρουσία της αστυνομίας αλλά και ο τρόπος και οι λόγοι απαγόρευσης μιας υπαίθριας συνάθροισης. Ωστόσο, η συνταγματική αυτή αναφορά δεν θα

²² Παπαϊωάννου Ζωή, «Περιεχόμενο και όρια της αστυνομίας εξουσίας» – 2004 – Αντ. Σάκκουλα

μπορούσε να χρησιμοποιηθεί άμεσα από την αστυνομική αρχή εάν δεν υπήρχε σχετικός νόμος. Μια τέτοια αντιμετώπιση δεν προσφέρει δημοκρατικές και δικαιοπρακτικές εγγυήσεις. Η αστυνομική αρχή δεν μπορεί με άμεση εφαρμογή του αρ. 11§2 εδ. β' Σ να υπερκεράσει μια ανύπαρκτη νομοθετική βούληση.

Από τη συνταγματική πρόβλεψη της απαγόρευσης των υπαίθριων συναθροίσεων συνάγουμε κατά αντιδιαστολή το συμπέρασμα ότι δεν επιτρέπεται ο προληπτικός περιορισμός των ιδιωτικών και δημοσίων σε κλειστό χώρο συναθροίσεων. Αντίθετα για τις υπαίθριες επιτρέπει την εφαρμογή κάποιων προληπτικών μέτρων και ορίζει «οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για την δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διάταξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως ο νόμος ορίζει». Δεν συνάγεται, λοιπόν, από τη συνταγματική επιταγή θέληση υπαγωγής από τον κοινό νομοθέτη των υπαίθριων συναθροίσεων σε καθεστώς εντονότερου προληπτικού περιορισμού, δηλαδή απαίτηση προηγούμενης άδειας. Διαφορετική βέβαια από την απαίτηση προηγούμενης άδειας είναι η ενημέρωση της οικείας αστυνομικής αρχής από τους διοργανωτές μιας συνάθροισης. Σκοπός της είναι να διευκολύνει το έργο της αστυνομικής αρχής (παράσταση, απαγόρευση). Η μη γνωστοποίηση όμως, της δημόσιας συνάθροισης δεν αποτελεί λόγο διάλυσης της συνάθροισης ως παράνομης.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα αλλά και την αστυνομική νομοθεσία η απαγόρευση των υπαίθριων συναθροίσεων μπορεί να είναι γενική ή ειδική. Οι υπαίθριες συναθροίσεις απαγορεύονται γενικά, σε μια ολόκληρη περιοχή σε κάθε περίπτωση που «επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια». Η απαγόρευση είναι καθολική, αλλά αφορά μόνο τον χρόνο στον οποίο έχει προγραμματιστεί η συνάθροιση. Δεν έχει δηλαδή αόριστη διάρκεια, γιατί έτσι θα αντιμετωπίζαμε αναίρεση του δικαιώματος. Αν και κυρίαρχο στοιχείο αυτής της απαγόρευσης είναι ο χρόνος, μοιραία μας ενδιαφέρει και ο τόπος που θα διεξαχθεί η συγκεκριμένη συνάθροιση. Η ύπαρξη του κινδύνου και η σοβαρότητά του εκτιμώνται από την αρμόδια αστυνομική αρχή. Εκείνη στη συνέχεια υποχρεούται να αιτιολογήσει την απόφαση της απαγόρευσης και να αναφέρει τους λόγους για τους οποίους είναι αδύνατη η αποτροπή του κινδύνου με ηπιότερα μέσα (αρ. 6§1 του Ν. Δ. 794/1971). Δεν αποτελεί νόμιμη αιτιολογία η απλή επανάληψη του κειμένου της συνταγματικής διάταξης στην απαγορευτική απόφαση, αν η διακινδύνευση δεν στοιχειοθετείται με

αναφορά σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά²³. Η απαγορευτική απόφαση που δεν αιτιολογείται είναι παράνομη. Το Σύνταγμα όμως δεν θέτει κανένα χρονικό περιορισμό στην αστυνομική αρχή για την έκδοση της απαγορευτικής απόφασης. Έτσι είναι δυνατόν να εκδοθεί είτε πριν τη συνάθροιση είτε κατά τη διάρκεια της, οπότε και ταυτίζεται πλέον με πράξη διάλυσης.

Οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορεί να απαγορευτούν και ειδικά «σε ορισμένη περιοχή αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής». Σοβαρή διατάραξη έχουμε όταν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος και αφορά φαινόμενα οικονομικά και κοινωνικά. Λόγου χάριν εξαγγελία κατάληψης κεντρικού οδικού κόμβου προορισμένη να διαρκέσει ολόκληρη μέρα ή υπαίθρια συνάντηση παραγωγών που αρνούνται να διαθέσουν τα προϊόντα τους. Παρακώλυση, δηλαδή, των συγκοινωνιών και της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών που δε συμμετέχουν στην συνάθροιση. Αναγκαία λοιπόν είναι εδώ η στάθμιση των συμφερόντων που συναντώνται, με την εφαρμογή της αρχής της αναλογίας ώστε να αποτραπούν αυθαιρεσίες και υπέρμετροι περιορισμοί του δικαιώματος της συνάθροισης. Στην ειδική απαγόρευση κυριαρχεί ως προσδιοριστικό στοιχείο ο τόπος. Η διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής είναι πάντα τοπική, ποτέ γενική. Δεν αφορά δηλαδή ποτέ όλη τη χώρα. Ο περιορισμός της δημόσιας ασφάλειας, που προαναφέραμε, δεν είναι νέος. Υπήρχε και στα προηγούμενα Συντάγματα. Το εννοιολογικό του περιεχόμενο διαμορφωμένο κυρίως από το αστυνομικό δίκαιο, είναι στενότερο από αυτό της δημόσιας τάξης²⁴. Περιλαμβάνει την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων προς το συμφέρον του συνόλου, των βασικών κοινωνικών αγαθών και της άρτιας λειτουργίας της έννομης τάξης.

Για την απόφαση γενικής απαγόρευσης ο κίνδυνος πρέπει να επίκειται, να δημιουργείται δηλαδή η πεποίθηση ότι θα επέλθει πολύ σύντομα, ενώ για την ειδική απαγόρευση αρκεί να υπερβαίνει τα συνηθισμένα όρια. Αν η απαγόρευση της υπαίθριας συνάθροισης κριθεί παράνομη, η συμμετοχή σε αυτή είναι νόμιμη και δεν διώκεται ποινικά. Επίσης σύμφωνα με την απόφαση Α.Π. 1766/1988 η συμμετοχή σε δημόσια συνάθροιση που νόμιμα έχει απαγορευτεί είναι αξιόποινη μόνο αν οι συμμετέχοντες είχαν γνώση της απαγόρευσης. Η απόφαση απαγόρευσης των υπαίθριων συναθροίσεων είναι διοικητική πράξη. Γι' αυτό είναι δυνατή η ανάκλησή της και ο ακυρωτικός έλεγχός της από το Σ.τ.Ε. Ο έλεγχος

23 ΤΡΙΜ. ΠΛΗΜ. ΒΕΡΟΙΑΣ 1227, ΠΡΒΛ. ΑΠ. 782/1979, Στ.Ε. 46351/1977

24 Σ.τ.Ε. 957/1978

αυτός, όμως, δεν είναι αποτελεσματικός, γιατί εν τω μεταξύ έχει ματαιωθεί η συγκεκριμένη άσκηση του δικαιώματος. Μπορεί βέβαια και να ζητηθεί προσωρινή δικαστική προστασία από το Σ.τ.Ε. Η βλάβη του αιτούντος θεωρείται αυταπόδεικτη και εξετάζεται με επιμέλεια η ύπαρξη των λόγων δημοσίου συμφέροντος, του αρ. 11§2 εδ. β. Τέλος η νομιμότητα της απόφασης ελέγχεται παρεμπιπτόντως από τα ποινικά δικαστήρια για εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο χώρο που τελέστηκε η συνάθροιση (π.χ. αρ. 170 Π. Κ. και αρ. 171 Π. Κ.).

Οι υπό προϋποθέσεις συνταγματική απαγόρευση των υπαίθριων συναθροίσεων δε θα είχε κανένα νόημα αν δεν επιτρεπόταν η εφαρμογή κάποιου κατασταλτικού μέσου. Έτσι παρόλο που το Σύνταγμα δεν την προβλέπει, η διάλυση υπαίθριας συνάθροισης είναι νόμιμη. Στη διάλυση των συναθροίσεων αναφέρεται το αρ. 132 του Π. Δ. 141-1991. Το άρθρο αυτό, κατ' αρχήν, επιτρέπει στην αστυνομία τη διάλυση των παράνομων συναθροίσεων. Παράνομες σύμφωνα με το ίδιο άρθρο είναι η μη προστατευόμενες από το Σύνταγμα. Δηλαδή οι υπαίθριες συναθροίσεις, που έχουν νόμιμα απαγορευτεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ.11§2 εδ. β και οι δημόσιες συναθροίσεις από τη στιγμή που παύουν να είναι ήσυχες και χωρίς όπλα και εκτρέπονται σε πράξεις βίας κατά προσώπων η πραγμάτων.

Η διαδικασία που ακολουθείται για διάλυση των δημόσιων συναθροίσεων είναι σύμφωνη με το Ν. Δ. 794/1971 και το Β. Δ. 269/1972. «η διάλυση δημόσιας συνάθροισης στο ύπαιθρο, η οποία είναι παράνομη ή έχει μετατραπεί σε παράνομη γίνεται για τους λόγους που προβλέπονται στο αρ. 7 του Ν. Δ. 794/1971 και ενεργείται σε τρεις φάσεις κατά το Β. Δ. 269/1972: (α) με την άσκηση πειθούς και χρήση βίας χωρίς όπλα, (β) με την άσκηση υλικής βίας χωρίς χρήση των όπλων και (γ) με τη χρήση ένοπλης αστυνομικής βίας.»²⁵ Σε κάθε φάση οι υλικές ενέργειες των αστυνομικών οργάνων και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη της διάλυσης πρέπει να είναι σύμφωνα με την αρχή της αναγκαιότητας, αναλογικότητας και επιείκειας. Η επιλογή των μέσων, που πρέπει να είναι πρόσφορα, γίνεται κατά την κρίση του εκπροσώπου της αστυνομικής αρχής μετά όμως από εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης. Πρέπει δηλαδή η υποκειμενική κρίση που αιτιολογεί την απόφαση να εκδοθεί διαταγή διάλυσης, να στηρίζεται

25 Παπαϊωάννου Ζωή, «Περιεχόμενο και όρια της αστυνομίας εξουσίας» – 2004 – Αντ. Σάκκουλα

σε αντικειμενικά κριτήρια και πραγματικά γεγονότα. Το αιτιολογικό της εκδοθείσας διαταγής ελέγχεται από το διοικητικό δικαστήριο. Τέλος η προστασία του δικαιώματος της συνάθροισης αναστέλλεται στην περίπτωση που η χώρα κηρύσσεται σε κατάσταση ανάγκης βάσει της διάταξης του αρ. 48§1 του Συντάγματος. Στις περιπτώσεις που αναφέρει το αρ. 48§1 Σ εφαρμόζεται ο Ν. 566/1977 «περί καταστάσεως πολιορκίας», κατά τον οποίο η στρατιωτική αρχή έχει το δικαίωμα να απαγορεύει και να διαλύει οποιαδήποτε συνάθροιση χωρίς να τηρεί τις προϋποθέσεις του αρ. 11 Σ για την προστασία του δικαιώματος. Ανάλογη διάταξη περιλαμβάνεται και στην ΕΣΔΑ στο αρ. 15.

Κεφάλαιο Ι' : Συμπέρασμα – Περίληψη

Οι συναθροίσεις κατοχυρώνονται στο ελληνικό Σύνταγμα στο αρ. 11 Σ. Πρόκειται για το δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Η ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζει στο δικαίωμα του συνέρχεσθαι σύνθετη φύση και έντονο πολιτικό χαρακτήρα. Η άσκηση του δικαιώματος της συνάθροισης, νοείται μόνο μέσα στα πλαίσια μιας Δημοκρατίας. Η ελευθερία της συνάθροισης κατοχυρώνεται και σε συντάγματα άλλων χωρών. Ειδικά με την κατοχύρωσή του από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (αρ. 11 Ε.Σ.Δ.Α.), το δικαίωμα του συνέρχεσθαι χαίρει ευρύτερης αναγνώρισης. Οι συναθροίσεις διακρίνονται σε ιδιωτικές και δημόσιες. Οι δημόσιες συναθροίσεις ανάλογα με τον τόπο που διεξάγονται, ονομάζονται κλειστές και υπαίθριες. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις υπαίθριες κινητές συναθροίσεις (πορείες, διαδηλώσεις), που αποτελούν σήμερα την συχνότερη πρακτική εφαρμογή του δικαιώματος. Ειδικά για τις δημόσιες υπαίθριες συναθροίσεις το Σύνταγμα προβλέπει την παρουσία αστυνομίας. Η Ελληνική Αστυνομία μπορεί να απαγορεύσει τις υπαίθριες συναθροίσεις αν αυτές κριθούν παράνομες, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που θέτει το Σύνταγμα. Η απαγόρευση και η διάλυση των υπαίθριων συναθροίσεων ορίζονται από το Ν. Δ. 794/1971 και το Β. Δ. 269/1972, των οποίων οι διατάξεις εφαρμόζονται στο βαθμό που δεν είναι αντισυνταγματικές. Η απόφαση της απαγόρευσης, τα μέτρα που λαμβάνονται για την εφαρμογή της και τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για τη διάλυσή της, πρέπει να κρίνονται κατά περίπτωση, σύμφωνα με την αρχή της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της επιείκειας.

CHAPTER I': CONCLUSION – SUMMARY

The assemblies are found in the Greek constitution in the article 11. It's about the right of assembly. The Greek law recognizes the complicated nature and the intensive political character of the right of assembly. Exercising the right of the assembly is only possible in the limits of Democracy. The freedom of assembly is found in other country's constitutions. Especially with its verification from the European Convention of the Human Rights (Article 11), the right of assembly is widely recognized. The assemblies categorized as In private, or public. The public assemblies are called indoors and outdoors dependent on the way they are performed. Special reference should be made to the outdoor moving (manifestations) assembly, witch are the most frequent application of this specific right. Especially for the public outdoor assemblies, the Constitution refers the presence of the Police. The Greek Police can ban the outdoor assemblies, as long as they are illegal, according the constitutional law. The ban and the disruption are found in the laws (N. D. 794/1971 and B. D. 269/1972)which are applied in the Degree that they are not anticonstitutional. The decision of the ban, the measures received for the assembly' s application and the measures used for disrupting it they should be judged according to each case in total agreement with the principles of the necessity, of the analogicalnessy and of the leniency.

ΔΗΜΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ:

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΡΧΕΣΘΑΙ , ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ, ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΑΠΕΡΓΙΑΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΛΟΓΟΥ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΛΕΙΣΤΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΗΣΥΧΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΕΝΟΠΛΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΑΥΘΟΡΜΙΤΗ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΑΚΙΝΗΤΗ (ΣΤΑΤΙΚΗ) ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗ, ΔΙΔΗΛΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΡΕΙΑ.

ENGLISH:

RIGHT OF ASSEMBLY, RIGHT OF ASSOCIATION, RIGHT OF STRIKE, FREEDOM OF MUSTERING, FREEDOM OF PASSENGER AND ROAD TRAFFIC, FREEDOM OF SPEECH, FREEDOM OF OPINION, FREEDOM OF EXPRESSION, PERSONAL FREEDOM, SYNDICALISTIC FREEDOM, PRIVATE ASSEMBLY, PUBLIC ASSEMBLY, PUBLIC OUTDOOR ASSEMBLY, PUBLIC CLOSED (RESTRICTED), ORDERED ASSEMBLY, ARMED ASSEMBLY, REUNION PACIFIC, AGGRESSIVE ASSEMBLY, POLITICAL ASSEMBLY, SPONTANEOUS ASSEMBLY, STATIC ASSEMBLY, MANIFESTATION, MANIFESTATION MOBILE.

Νομολογία

- ❖ Μ. ΠΛΗΜ. ΑΘ. 13005/76
- ❖ Σ.Τ.Ε. 4635/77 (Δ'., ΤΜ.) αφορά την απαγόρευση συναθροίσεως μαρτύρων του Ιεχωβά, στηρίζεται όμως αποκλειστικά στο αρ. 11 Σ., χωρίς καμιά αναφορά στη θρησκευτική ελευθερία.
- ❖ ΠΡΒΛ. Μ.ΠΛΗΜ. ΑΘ. 13005/1976.
- ❖ Σ.Τ.Ε. 696/1955, η ολομέλεια του Σ.Τ.Ε., θεώρησε ως ιδιωτικές τις συναθροίσεις «εις ας προσέρχονται ορισμένα πρόσωπα κληθέντα ατομικώς ή φέροντα ωρισμένη ιδιότητα»
- ❖ Ν. Σ.ΤΚ. 337/1978 γνωμοδότηση της ολομέλειας του νομικού συμβουλίου του κράτους
- ❖ Σ.Τ.Ε. 2235/1979 } Συνήγαγαν την ελευθερία της μη συμμετοχής
Σ.Τ.Ε. 3878/1979 } σε σωματείο από την κατοχυρούμενη γενική
· ελευθερία του ατόμου (αρ. 5 Σ.) και όχι από
· το ίδιο το αρ. 12§1 Σ.
- ❖ Σ.Τ.Ε 2805/1984 η ολομέλεια το Σ.Τ.Ε. συνήγαγε την αρνητική ελευθερία από το αρ. 12§1 του Σ.
- ❖ Σ.Τ.Ε 207/1967¹ ολομέλεια του Σ.Τ.Ε. αποφάσισε πως οι φοιτητές είναι φορείς του δικαιώματος της συνάθροισης, ως κατηγορία προσώπων και κανένας περιορισμός δεν χωρά στην άσκηση του δικαιώματός τους, έξω από το χώρο σπουδών, η της σπουδαστικής διαμονής του.
- ❖ ΤΡΙΜ. ΠΛΗΜ. ΒΕΡ. 1227/1976 } Δεν αποτελεί νόμιμη
ΠΡΒΛ. Α.Π. 782/1979 } αιτιολογία η απλή
Σ. Τ. Ε. 4635/1997 } επανάληψη του κειμένου
της συνταγματικής
διάταξης στην.
απαγορευτική απόφαση, αν
η διακινδυνεύσει δεν
στοιχειοθετείτε με αναφορά
σε συγκεκριμένα
πραγματικά περιστατικά.
- ❖ Σ.Τ.Ε.957/1978 η ολομέλεια του Σ.Τ.Ε αποφάσισε ότι η ομαλή διεξαγωγή της κοινωνικοοικονομικής ζωής είναι στενότερο κομμάτι της δημόσιας τάξης.
- ❖ Α. Π. 1766/1988 η συμμετοχή σε δημόσια συνάθροιση που νόμιμα έχει απαγορευθεί είναι αξιόποινη μόνο αν οι συμμετέχοντες γνώριζαν την απαγόρευση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Γεωργόπουλος Κωνσταντίνος Λ.
 - ◆ «Πανεπιστημιακαί παραδόσεις κατά το Σύνταγμα του 1968» τεύχος Γ'. 1970 – Αθήναι
 - ◆ «Επίτομο Συνταγματικό Δίκαιο» 1999 – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Δαγτόγλου Π. Δ.
 - ◆ «Συνταγματικό δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα» 1991 τ. Α', τ. Β' Αθήνα – Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ.
 - ◆ «Συνταγματικά Δικαιώματα – Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» τ. ΙΙΙ ΗΜ Β' 2005 – Αντ. Σάκκουλα
 - ◆ «Συνταγματικά Δικαιώματα – Γενικό μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τομ. Γ', ΗΜ Ι 2005 Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Μάνεσης Αριστόβουλος
 - ◆ «Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικές Ελευθερίες» Α', τ. Α', 1978 – Αθήναι – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Μαυριάς Κ. Γ.
 - ◆ «Σκέψεις πάνω στα δικαιώματα του ανθρώπου κατά το Σύνταγμα του 1975» – 1981 – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Μπακόπουλος Γ.
 - ◆ «Το δικαίωμα του συνέρχεσθαι στο ελληνικό, γαλλικό δίκαιο» – 1995 Αθήνα – Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Παπαϊωάννου Ζωή
 - ◆ «Περιεχόμενο και όρια της αστυνομίας εξουσίας» – 2004 – Αντ. Σάκκουλα
 - ◆ «Αστυνομία και λοιποί φορείς άσκησης αστυνόμευσης – Βασική νομοθεσία» – 2003 – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Πετρίδης Π. , Δολοφονία Λαμπράκη, 1995
- ❖ Πιτσογιάννης Παναγιώτης Ι.
 - ◆ «Συναθροίσεις – Συγκεντρώσεις» 1987 – Θεσσαλονίκη – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Ράϊκος Α.
 - ◆ Τσίρης Παν. Β, «Συμβολή στην ερμηνεία του αρ. 11 του Συντάγματος» - 1988 – Αθήνα – Αντ. Σάκκουλα «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου» τ. Τσίρης Παν. Β, «Συμβολή στην ερμηνεία του αρ. 11 του Συντάγματος» - 1988 – Αθήνα – Αντ. Σάκκουλα Β', τ. Α'
- ❖ Σαρίπολος Γ. Ν.
 - ◆ «Συνταγματικό Δίκαιο ' » - 1923
- ❖ Σβώλος ΑΙ

- ◆ «Μαθήματα συνταγματικού δικαίου» - 1931
- ❖ Σβώλος ΑΙ, Βλάχος Γ. Κ.
 - ◆ «Το Σύνταγμα της Ελλάδος» - 1955
- ❖ Τσίρης Παν. Β.
 - ◆ «Συμβολή στην ερμηνεία του αρ. 11 του Συντάγματος» - 1988
– Αθήνα – Αντ. Σάκκουλα
- ❖ Χρυσόγονος Κώστας Χ.
 - ◆ «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» - 2002 – Αθήνα –
Κομοτηνή – Αντ. Σάκκουλα